

De mens moet een einde maken aan de oorlog - of oorlog zal een einde maken aan de mensheid¹

Rechtmatige verdediging en het ideaal van de geweldloosheid

Oorlog is niet de oplossing voor conflicten. Binnen het christendom, voornamelijk in de drie grote tradities (katholicisme, orthodoxie en protestantisme) en binnen de georganiseerde kerken zoals de Katholieke Kerk en de Wereldraad van Kerken, is de discussie over het spanningsveld tussen rechtvaardige oorlog/rechtmatige verdediging versus rechtvaardige vrede permanent aan de orde. Er blijft een spanningsveld bestaan tussen de evangelische oproep tot geweldloos verzet - het kwade enkel vergelden met het goede - en de dagelijkse realiteit van geweld, terreur en oorlogen wereldwijd.

In deze reflectie ga ik dieper in op de verhouding tussen rechtmatige verdediging, geopolitiek en actieve geweldloosheid als stijl van politiek. De overwegingen staan in het perspectief van het ideaal van de evangelische geweldloosheid en dus ook in het licht van een wereld zonder oorlog. Dat doel moeten we blijven nastreven.

Oorlogsvoering in de oude wereld was buitengewoon wreed. Gevangenen werden geconfronteerd met marteling, foltering en moord, vrouwen met verkrachting. Hun enige bescherming was de waarde die zij vertegenwoordigden met het oog op losgeld of op de slavenmarkt. De Romeinen waren er bijvoorbeeld van overtuigd dat bijna elke oorlog die ze voerden rechtvaardig was.

---

¹ John F. Kennedy, toespraak bij de Verenigde Naties, 1961.

Hoe ziet oorlogsvoering er in de nieuwe of moderne wereld uit? Oorlog is van aard veranderd. Zelfs met permanente diplomatieke betrekkingen tussen staten blijft het buitengewoon moeilijk om het internationaal recht te handhaven. De situatie is in de 21ste eeuw flink verbeterd, en toch is vrede in een groot deel van de wereld nog altijd ver te zoeken en komt zij allesbehalve vanzelf tot stand.

De voorbije decennia heeft de internationale politieke gemeenschap geen enkel regionaal probleem kunnen helpen oplossen: Irak, Afghanistan, Bosnië-Herzegovina, Somalië, Zuid-Soedan, het Grote Merengebied, Pakistan, Kashmir, Sri Lanka, de Filippijnen - en in het bijzonder de conflicten in het Midden-Oosten (de strategisch belangrijkste regio in de wereld)² - tot en met de status van Taiwan of Kosovo of territoriale geschillen in voormalige Sovjetrepublieken. Het probleem van non-proliferatie van kernwapens is niet opgelost en de relaties met landen als Iran of Noord-Korea blijven conflictueus. De internationale gemeenschap is in gebreke gebleven in Rwanda en Srebrenica. We leven vandaag de dag met “bedreigingen”, waarvan terrorisme er één is.

Naar de afschaffing van oorlog

Er worden nog steeds oorlogen gevoerd. Dat blijft jammer genoeg een realiteit. Oorlog voeren is fout. Net als de slavernij destijds zou oorlog voeren afgeschaft moeten worden. Jaarlijks worden miljarden dollars besteed aan militairen, aan vuurwapens, raketten, bommen, fregatten, tanks, duikboten en alle andere voorbereidingen voor en “remedies” tegen een conflict; alsof conflict zo onvermijdelijk is als de dood zelf. Wij moeten blijven geloven in een wereld zonder oorlog. Oorlog voeren om conflicten op te lossen is achterhaald. De mensheid verdient beter. “Geweld met geweld beantwoorden” is niet wat de Bijbel ons christenen te vertellen heeft.

---

² President Dwight Eisenhower

De mensheid moet een einde maken aan geweld en oorlog. “De mens is in de wereld gekomen om een nieuw begin te maken”, zei Augustinus in de 5de eeuw.³ Dat begin wordt gewaarborgd door elke nieuwe geboorte: elke mens is inderdaad een nieuw begin. De mens is geschapen om vreedzaam samen te leven. Laat dan dat nieuwe begin een wereld zijn zonder oorlog.

Moet je vrede opleggen?

Komt er iets goeds uit een oorlog? Ook nadat het schieten ophoudt, zijn de gevolgen dramatisch. Na de Tweede Wereldoorlog waren er ongeveer 40 miljoen vluchtelingen in Europa. De oorlog in Syrië, die begon in 2011, heeft meer dan 12 miljoen mensen op de vlucht doen slaan. Meer dan 330.000 mensen⁴ kwamen om. De menselijke drama's en trauma's zijn vaak onbeschrijfelijk. Oorlog went nooit. De onzekerheid tijdens en na een gewapend conflict is enorm hoog.

Oorlog en geweld zijn nooit de oplossing. Zij leiden hoogstens tot opgelegde vrede, zoals de “Pax Holbrooke” in Bosnië & Herzegovina in 1995. Daar werd de vrede opgelegd, ongeacht of de bevolking dat wilde of niet, zoals bij de Pax Romana. De wapens neerleggen - dat is wel het minimum - betekent dus nog geen duurzame vrede. Het land is meer dan ooit verdeeld en blijft overeind dankzij een kluwen van deelregeringen en parlementen. De onderliggende spanningen tussen etnische en religieuze entiteiten blijven bestaan. Vrede is hier niet meer dan het ontbreken van wapengeweld.

Als het schieten begint is praten gedaan

Er is dringend nood aan alternatieven om gewapende conflicten te voorkomen en bovendien geweldloos af te handelen. “Een oorlog is altijd

---

³ De *Civitate Dei*, boek 12, hoofdstuk 20.

⁴ <http://newsinfo.inquirer.net/855934/syrias-war-in-numbers-310000-dead-4-8-million-refugees>

een nederlaag voor de mensheid”, zei paus Johannes Paulus II destijds⁵. Wanneer het schieten begint, betekent dat dat het praten gedaan is! Herhaaldelijk geweld met geweld beantwoorden leidt alleen tot de vernietiging van de mensheid, zeker waar we spreken over allesvernietigende wapensystemen. Die geweldspiraal moeten we doorbreken.

Oorlog als middel afschaffen is de doelstelling. Ondertussen hebben regeringen de verantwoordelijkheid om hun burgers te beschermen, indien nodig ook met specifieke militaire middelen, maar altijd onder duidelijke criteria en voorwaarden. Als regeringen niet in staat zijn of het niet kunnen opbrengen hun burgers te beschermen, zal de internationale gemeenschap - de Verenigde Naties en de Veiligheidsraad in de meeste gevallen -, maatregelen moeten treffen om geweld of escalatie van geweld tegen te gaan. Ook dat gebeurt volgens strikte principes.

Soorten oorlogen

Oorlog is van alle tijden. Het aantal oorlogen tussen staten is de voorbije vier eeuwen wel afgenomen. In de 16de eeuw vonden er ongeveer 22 oorlogen plaats tussen de grootmachten van toen. Dat aantal zakte naar 11 in de 17de eeuw, naar 8 in de 18de, 5 in de 19de eeuw en 6 in de 20ste eeuw.

Een standaard werkdefinitie van oorlog is: (1) een toestand van gewapend conflict tussen staten of naties, (2) en/of tussen geïdentificeerde en georganiseerde groepen binnen een staat, dus een burgeroorlog. Burgeroorlog komt meer voor dan interstatelijke oorlog.

Sommige burgeroorlogen zijn geïnternationaliseerd door de interventie van andere, soms doorslaggevende oorlogspartijen. Regionale oorlogen

---

⁵ <http://forum.politics.be/showthread.php?t=1544>

zoals destijds in Centraal-Amerika zijn soms *proxy wars*⁶ voor grootmachten. Beide verschijnselen zijn kenmerkend voor de meeste conflicten in Zuid- en West-Azië en in het Midden-Oosten sinds de Tweede Wereldoorlog. Zo is het niet meer mogelijk om burgeroorlogen los te koppelen van interstatelijke oorlog. Volgens dit stamien groeit een conflict dat plaatselijk begint maar niet tijdig wordt ingedamd - zoals in Syrië - uit tot een regionaal conflict of een conflict waarbij regionale en/of grootmachten betrokken raken. Dan is het een kluit om tot een staakt-het-vuren te komen en onderhandelingen op te starten.

Een totale oorlog is een toestand waarbij alle middelen voorhanden zijn en ook ongebreideld ingezet worden om de vijand te verslaan. Vaak wordt daarbij het internationaal recht geschonden, met enorme consequenties voor de burgerbevolking.

Asymmetrische oorlogsvoering verloopt veelal tussen ongelijke partijen of strijders. Tussen een conventioneel leger en een guerrillagroep bijvoorbeeld, zoals destijds in Vietnam en meer recent in Afghanistan.

Meer dan ooit worden oorlogen uitgevochten te midden van de burgerbevolking, in vele gevallen als een menselijk schild. Die bevolking vervult dus een sleutelrol in moderne oorlogsvoering. Militaire acties vinden plaats in aanwezigheid van burgers, ter bescherming van de bevolking of zelfs tegen delen van de bevolking die zich aangesloten hebben bij een tegenstander.

Je kan moderne oorlogsvoering nog het best kenmerken als “*war amongst the people*”, oorlog onder de mensen. Een dergelijk scenario speelt zich al decennialang af in Afghanistan. Wie dat soort oorlog wil winnen, zal de controle moeten verkrijgen over de lokale bevolking waaronder het

---

⁶ Bij een *proxy war* of “oorlog bij volmacht” laat één partij (meestal een grootmacht) een andere partij, de ‘gevolmachtigde’ (meestal een kleiner land), een oorlog voeren. De grootmacht levert economische, ideologische, logistieke en/of militaire steun.

conflict zich afspeelt. Een soldaat zal met geweld de vijand trachten te verslaan, maar niet de strijd onder de mensen aangaan.

Er is een belangrijk ethisch onderscheid tussen een agressieve aanvalsoorlog en een oorlog om zelfverdediging. Hier moet men vaak de moeilijke overweging maken of militaire interventies al of niet agressief zijn, of er sprake is van zelfverdediging, of om “derden” - vaak onschuldigen - te beschermen.

Preventieve oorlogen?

In het recente verleden gingen verschillende politieke leiders ervan uit dat de aanval de beste methode van zelfverdediging is. Een voorbeeld daarvan is de interventie van de Verenigde Staten (VS) en het Verenigd Koninkrijk (VK) in Irak in 2003. De interventie - die werd aangegaan onder het valse voorwendsel dat dictator Saddam Hoessein over massavernietigingswapens beschikte - had geen internationale erkenning gekregen. Rechtmatige verdediging was hier niet aan de orde. De strategie van de “preventieve oorlog” was immoreel, onwettig en onvoorzichtig. De Iraakse oorlog was in wezen één gigantische particuliere onderneming, gevoerd onder auspiciën van de oliegi-gant Haliburton en talloze paramilitaire veiligheidsfirma's; bedrijven die opvallend vaak verbonden waren aan de vriendenkring rond president Bush en vicepresident Dick Cheney. De infrastructuur van Irak werd grotendeels vernietigd en chaos kreeg er de bovenhand. Het land werd een broeihaard voor verzetsgroepen allerhande: niet in het minst de Islamitische Staat (IS). De wederopbouw van Irak vraagt een globale aanpak met de invoering van democratische spelregels als inzet. Rechteloosheid in Irak is nu een groot probleem.

War on Terror

In tegenstelling tot de oorlog in Irak, die toch vooral een VS-oorlog bleef, werd de “*War on Terror*” in Afghanistan steeds meer een internationale

onderneming. Een van de gevolgen van deze internationalisering was een gebrek aan eenheid van inspanning. De coalitie stond wel onder leiding van een NAVO-generaal, maar in de praktijk reed ieder land vooral zijn eigen koers. Het militaire buitenlandbeleid werd door verschillende NAVO-landen binnenlands anders ingeschat. Dat leidde ertoe dat de Afghaanse bevolking te maken kreeg met naast elkaar opererende of elkaar opvolgende landen, die soms een heel verschillende aanpak hanteerden of een andere kijk op de lokale situatie hadden. De *War on Terror* in Afghanistan illustreert de complexiteit van moderne oorlogsvoering onder de mensen.

Bezetting is geen verdediging

Een gebied bezetten is geen rechtmatige verdediging. De Russen bezetten - of annexeerden eigenlijk - de Krim in 2014, en blijven mee onrust stoken in het oostelijke deel van Oekraïne. De ongeregeldheden zijn opgegaan in een “bevroren conflict.” In Europa spreekt men over Oekraïne als “de moeder van alle bevroren conflicten aan de voordeur”. Sommige waarnemers spreken over een “warme oorlog”. De regering Poetin neemt geen initiatieven om dit conflict op te lossen. Integendeel, Moskou zal inschakeling van Russische bureaucratie en leefwijzen in het gebied (documenten, banken, handel, enz.) eerder een handje toesteken.

Rechtmatige verdediging als een recht en een plicht

Bij rechtmatige verdediging kunnen er twee redenen zijn om geweld in te zetten of oorlog te voeren wanneer alle niet-gewelddadige middelen daadwerkelijk zijn uitgeput: (1) zelfverdediging tegen agressie, en (2) verdediging door derden van degenen die zich niet kunnen verdedigen tegen agressie.

Voor men daartoe overgaat, moeten alle vreedzame middelen aangewend worden om de burgers te beschermen. Diplomatie en bemiddeling staan

daarbij bovenaan. Die vreedzame middelen zijn vandaag nog te weinig ontwikkeld. Er wordt bovendien te weinig geld voor uitgetrokken om te komen tot “werkbare geweldloze acties of initiatieven” die gewapende conflicten voorkomen en oplossen.

Dat betekent dat het niet opgaat te stellen dat de middelen er niet toe doen. Een moreel laakbaar middel zal ook politiek slecht zijn en omgekeerd. De uitdrukking van Niccoló Machiavelli (en van sommige Jezuiten uit de 16de eeuw) dat “het doel de middelen heiligt” gaat niet op. De intentie om een oorlog te winnen rechtvaardigt niet eender welke daad of actie die in een oorlog gesteld wordt.

Het massaal bombarderen van de burgerbevolking van een vijandelijke staat dient vaak om het moreel van dat volk te breken, en zijn regering tot toegevingen te dwingen en eventueel onderhandelingen te beginnen. Zo gooiden de geallieerden in 1945 een groot gedeelte van de Duitse stad Dresden plat. De wil van de bevolking tot vechten of de oorlog moreel en praktisch te ondersteunen moest doorbroken worden. Terreur, materiële vernietiging en ontzeggen van voedsel en andere basisvoorzieningen voor de burgers zijn de moderne middelen. “Voedsel als oorlogswapen”, mensen uithongeren, zoals in de Syrische burgeroorlog, is onaanvaardbaar. Brood is leven!⁷ Het breken van de moraal van een soldaat is één ding, het breken van de moraal van de burgerbevolking is iets anders.

Massa’s legereenheden, wapenuitrusting en kernwapens zijn er nog steeds en meer dan voldoende. Aan oorlogsmateriaal ontbreekt het niet! Het feit dat er wapens bestaan is al een gevaar op zich, niet in het minst als het over massavernietigingswapens gaat. Vele staten stellen zich dreigend op tegenover elkaar. Er is chronische spanning langs de grenzen tussen India en Pakistan; Noord- en Zuid-Korea; China en Japan; Rusland en zijn burens, voornamelijk Oekraïne; Iran en Saoedi-Arabië. Sommige

---

⁷ <https://www.paxvoorvrede.nl/actueel/nieuwsberichten/syrie-brood-is-leven>

van deze landen bezitten kernwapens. Dat zijn en blijven alarmerende feiten.

Catholic Nonviolence Initiative⁸

In april 2016 startte Pax Christi International in samenwerking met de toenmalige Pontificale Raad voor Justitia et Pax⁹ een proces van uitwisseling en discussie om meer werk te maken van geweldloze alternatieven als vorm van (vredes)politiek.

Méer dan 80 deelnemers uit 50 verschillende landen, voornamelijk van conflictgebieden (o.m. Colombia, Zuid-Soedan, DR Congo, Afghanistan, Irak, Palestina, Filipijnen), namen deel aan de uitwisseling en het overleg in Rome. Daaruit weerklonken stuk voor stuk boeiende en leerrijke ervaringen en (levens-)verhalen van geslaagde of minder geslaagde, werkbare geweldloze acties om geweld te voorkomen of te verminderen. Sommige van de verhalen/ervaringen hielpen inderdaad groter geweld voorkomen. De conferentie lanceerde een oproep aan de Katholieke Kerk met de vraag de Evangelische Geweldloosheid centraal te plaatsen.¹⁰

Het Catholic Nonviolence Initiative (CNI) loopt voor onbepaalde duur. Er zijn tientallen katholieke internationale organisaties en religieuze congregaties bij betrokken, vele academici (o.m. moraaltheologen en polemologen) én - vooral - (lokale) vredeswerkers wereldwijd. Eén van de uiteindelijke bedoelingen van dit proces is te komen tot een Pauselijke Encycliek over actieve geweldloosheid als stijl voor vredespolitiek.

Wereldvredesdag¹¹

---

⁸ <http://www.paxchristi.net/our-work/catholic-nonviolence-initiative>

⁹ Sinds 1 januari 2017 omgevormd tot de "Dicasterie ter Bevordering van de Integrale Menselijke Ontwikkeling; zie: https://en.wikipedia.org/wiki/Dicastery_for_Promoting_Integral_Human_Development

¹⁰ <https://nonviolencejustpeace.net/final-statement-an-appeal-to-the-catholic-church-to-re-commit-to-the-centrality-of-gospel-nonviolence/>

¹¹ http://www.knr.nl/organisatie/nieuwsbericht.asp?nieuwsbericht_id=2179

Een eerste opvolging van het CNI-initiatief werd genomen door de Heilige Stoel met de jaarlijkse wereldvredeboodschap van 1 januari 2017. Pax Christi International gaf een aanzet bij het ontwerp van die boodschap.

De titel van de boodschap is: “Geweldloze weerbaarheid: een stijl voor vredespolitiek”. Het is een boodschap gericht aan alle katholieken en volkeren - aan alle mensen van goede wil. Paus Franciscus herhaalt erin zijn stelling dat we in een afschuwelijke derde wereldoorlog zitten, die in stukjes en beetjes wordt uitgevochten. Geweld kan geen oplossing zijn voor onze gebroken wereld. Paus Franciscus roept op om actieve geweldloosheid tot onze manier van leven te maken en om geweldloosheid in onze persoonlijke gedachten en waarden te cultiveren. De weg naar geweldloosheid zal thuis beginnen en kan dan verspreid worden naar de hele mensenfamilie. De Paus herhaalt de evangelische oproep om onze vijanden lief te hebben, want dat vormt de kern van de christelijke boodschap, ook naar verandering toe.

Het politieke van deze boodschap zit in de uitspraak dat internationale geschillen via de rede en onderhandelingen moeten opgelost worden en dat o.m. de kerk een rol kan spelen bij conflictbemiddeling. De Paus pleit bijvoorbeeld voor ontwapening en afschaffing van kernwapens.

Het christendom is geweldloos en verzoeningsgezind

Het christendom is een geweldloze en pacifistische godsdienst. De rechtvaardigheid daagt uit om de kettingreactie van geweld te doen stoppen. Het christendom is een godsdienst van vergeving en verzoening.

We zullen vijanden liefhebben. Bidden voor de vijanden. Hebt Uw vijanden lief - en hen de andere wang toekeren (Lucas 6:27 en Mattheus 5:44). Het aanbieden van de andere wang (Lucas 6:29, Mattheus 5:39). Zalig die vrede brengen (Mattheus 5:9). De Bergrede van Mattheus in hoofdstuk 5 is een hymne aan het pacifisme. In feite zal elk geweld, in welke vorm ook en dus niet alleen oorlog, verboden worden door het

christendom; ja, zelfs zelfverdediging is verboden (Romeinen 12:19: “Neem nooit wraak, vrienden. Laat dat maar aan God over”). Mattheus 26:52 zegt: “Steek uw zwaard weer op zijn plaats. Want alleen die naar het zwaard grijpen, zullen door het zwaard omkomen”.

Christenen zullen ook verwijzen naar “Gij zult niet doden” uit het boek Exodus (Decaloog). In de Bijbel spreekt men niet van de tien geboden, maar van de tien Godsworden. Dat zijn idealen, perspectieven of visioenen, woorden die uitnodigen. Zoals: “Bovenal bemin één God”. ‘Bovenal’ is een streefdoel. Gods ‘woorden’ zijn ook ‘grenzen’ die de liefde juist wil eerbiedigen. Zoals: “Je zal niet doden”. Eigenlijk staat er: “Je zal niet moorden.” Als er dus staat: “Dit is mijn gebod, dat jullie elkaar liefhebben”, bedoelt Jezus niet dat de liefde een nuchtere koude verplichting zou zijn.

Christenen moeten een levenshouding nastreven die de kettingreacties van het geweld doet breken, die het mechanisme van kwaad tot erger doet stoppen “omwille van de rechtvaardigheid” en omwille van een voor allen zo leefbaar mogelijke wereld. De vier evangeliën tezamen wijzen ons naar een Mens die bereid was over de grenzen van de gangbare moraal en gedragsregels heen te gaan, het onmogelijke te proberen; iemand op wie het toen en nu en altijd voor de hand liggende cynisme geen vat kreeg.

Jezus moet zo iemand geweest zijn die denkt: als ik en jij nu maar beginnen met vandaag en morgen, nuchter en praktisch, niet toe te geven aan de vanzelfsprekendheid van vijandschap; en als we ons niet verlagen tot het niveau van zij die anderen onderdrukken, dan zal er ooit een wereld bestaan zonder vijandschap. Je zou het “voorkomende liefde” kunnen noemen: die kracht waarmee je het ergste probeert voor te zijn en het kwaad niet te verergeren. Dat heeft Jezus van zijn Joodse tradities geleerd, van dat woord “oog om oog, tand om tand”. Jezus zegt: “Heb je vijanden lief” (Mattheüs 5:38-46). In de 16de eeuw citeert Martin Luther deze passages om strikt pacifisme en geweldloosheid te bepleiten.

Het vermogen om menswaardig te reageren op vijandschap wordt in de Bijbel “liefde” genoemd. Onze liefde zal belangeloos en onbaatzuchtig zijn. In iedere keuze die we dagelijks maken gaat het om de liefdevolle zorg voor elkaar. Zonder liefde zijn we niets. Geweldloos verzet uit liefde voor de ander!

Christelijke theologen en humanisten

Het christendom heeft vanaf Augustinus in de 5de eeuw na Christus tot op de dag van vandaag een christelijk ethische sociale leer ontwikkeld. Die reflecteerde de evangelische oproep tot geweldloosheid in het beantwoorden van de noodzaak tot rechtmatige verdediging. De leer van de rechtvaardige oorlog werd uitgewerkt.¹² Bij grote denkers als Thomas Van Aquino (13de eeuw) kwam de rede centraal te staan. Er zijn de duidelijke criteria om te besluiten al of niet in oorlog te gaan en er zijn duidelijke criteria voor de manier waarop de strijd zal gevoerd worden. Politieke filosofen als Vitoria, Francisco Suarez, Hugo Grotius, Hobbes en Kant hebben zich allen verdiept in het onderzoeken van de criteria om oorlog te voeren en, indien onvermijdelijk, de wijze waarop die te voeren.

Zeer uitdrukkelijk met Paus Benedictus XV (1915)¹³ - die de Eerste Wereldoorlog een nutteloze slachting noemde - tot op heden hebben pausen gepleit voor diplomatie en voor vredespolitiek. Vele kerkelijke documenten, voornamelijk sinds het Tweede Vaticaans Concilie, spreken duidelijke taal om eerst en vooral het middel oorlog af te schaffen en enkel onder strikte voorwaarden beperkt geweld aan te wenden, uit zelfverdediging of om het leven van burgers te beschermen.

Vele christenen hebben terecht kritiek geuit tegen de ontelbare misbruiken in de loop van de geschiedenis van de “rechtvaardige oorlog”-

---

¹² <http://www.army-chaplaincy.be/benl/2013/02/02/het-rechtvaardige-oorlog-denken-de-geschiedenis-evolutie-en-evaluatie-van-een-paradoxe-traditie/>

¹³ https://nl.wikipedia.org/wiki/Paus_Benedictus_XV

theorie, tot op de dag van vandaag. Die kritiek is met de jaren gegroeid en heeft mede geleid tot het Catholic Nonviolence Initiative. Al te gemakkelijk werden besluiten genomen om al of niet ten strijde te trekken. De misbruiken tijdens de oorlog zelf en de menselijke drama's als gevolg van die besluiten zijn eveneens onnoemlijk. Kortom, zelfs bij "rechtmatige verdediging" moet men eerst alle niet-gewelddadige middelen aanwenden om een conflict of onrecht tot een vreedzame en rechtvaardige toestand te brengen.

Een bloedige kerkgeschiedenis

De hele mensengeschiedenis door gaat het om de overwinnaar tegen de vijand. Op ontelbare kritieke momenten in de kerkgeschiedenis werd er opgeroepen tot (heilige) oorlog of werden oorlogen gerechtvaardigd. In 1095 bijvoorbeeld riep Paus Urbanus II de gelovigen op tot een heilige krijgstoet om de religieuze sites in het Heilig Land te heroveren op de moslims. De strijdende gelovigen kregen de belofte van vergeving van de zonden en een gegarandeerde plaats in het eeuwige leven. Duizenden kwamen onderweg al om het leven. De optocht naar Jeruzalem verliep in chaos, met moorden, plunderingen en verkrachtingen, allemaal onder de zegen van de paus. Ook na de reformatie van 1517 woedden er langdurige oorlogen tussen christengelovigen: katholieken tegen protestanten en omgekeerd. Sommige pausen voerden zelfs de legers aan. De Nederlandse paus Adrianus VI streefde er in 1521 naar de katholieke vorsten te verenigen in één front tegen de oprukkende Ottomanen in hun strijdende optocht naar Centraal-Europa.

De christelijke kruisvaarders zagen de moslims als vijanden van God. In de zeeslag van Lepanto, op 7 oktober 1571, kwamen naar schatting 24.000 Turken om het leven. Paus Pius V had opgeroepen om de rozenkrans te bidden. De Ottomanen waren verslagen dankzij Maria! De moeder van Jezus in militaire dienst. De paus stelde op 7 oktober het Rozenkransfeest in en de maand oktober werd Rozenkransmaand...

Tot in de 20ste eeuw stonden kerken en geloofsgemeenschappen tegenover elkaar omdat zij werden meegezogen in de oorlogsretoriek van de politieke en vaak ook religieuze overheden. Franse en Duitse christenen stonden in de 20ste eeuw tot tweemaal toe lijnrecht tegenover elkaar, tot in de loopgraven. De nationaalsocialisten in Duitsland spanden Maarten Luther voor hun kar. Wapens werden gezegend.

Kerken zijn vredesopbouwende entiteiten

Wereldwijd zijn zowel de Katholieke Kerk als de Wereldraad van Kerken grote netwerken met lokale basisgemeenschappen voor gerechtigheid en vrede. Daarin schuilt een enorm potentieel. Lokaal zijn christelijke kerkgemeenschappen de best geplaatste actoren om vredesopbouw te ontwikkelen. Het verbod om niet te doden (of beter: niet te moorden) en het leven te respecteren is een diep gedeelde spiritualiteit wereldwijd.

In vele gevallen, zoals in Colombia of op de Filipijnen, treden lokale of diocesane kerkverantwoordelijken op als bemiddelaar tussen rivaliserende partijen. Het principe is dat datgene wat je plaatselijk kan oplossen, je ook ter plekke moet realiseren. Kerkelijke en politieke overheden kunnen lokale geloofsgemeenschappen stimuleren, zowel op moreel vlak als met middelen en financies.

Kerken en civiele samenleving samen in vredesopbouw

Een concreet voorbeeld van lokale inbreng is de sinds eind juni 2017 opgerichte pastorale dienst voor de coördinatie van vredesopbouw van het bisdom Morelia in de Mexicaanse staat Michoacan. Het bisdom wil hiermee de overheid ondersteunen en programma's aanbieden voor bewustmaking, het ontwikkelen van vormingsprogramma's en permanente vorming. Het bisdom wil ook nauw samenwerken met alle andere actoren in de burgersamenleving op het vlak van geweldpreventie en conflictresolutie.

Kerken en naties moeten meer energie en talent inzetten om vrede op te bouwen en geweld te voorkomen. Kerken zijn op een punt gekomen te erkennen dat werken voor vrede een primaire uitdrukking vormt van christelijke verantwoordelijkheid in de wereld: letterlijk als “kerk in de wereld.”¹⁴ Zij worden uitgedaagd om verder te gaan dan retorische uitspraken over geweld, onderdrukking en onrechtvaardigheid. Zij moeten hun ethisch oordeel waarmaken in acties die bijdragen aan een cultuur van vrede.

Vele Caritas-afdelingen, Justitia et Pax-commissies en kerkelijke ontwikkelingsorganisaties hebben wereldwijd lokale programma’s opgezet om ontwikkeling, vrede en verzoening beter op elkaar af te stemmen. Met haar internationaal netwerk van lidorganisaties speelt Pax Christi International hierin een complementaire rol. De Wereldraad van Kerken heeft destijds zijn groot internationaal netwerk van lokale kerken mee ingezet in de strijd tegen de apartheid in Zuid-Afrika.

Ontegensprekelijk is het belang van bemiddeling door het Vaticaan. Mede door de Heilige Stoel kwam een einde aan bepaalde conflicten of werd vreedzame transitie mogelijk gemaakt: tussen Argentinië en Chili bijvoorbeeld, tussen Azerbeidzjan en Armenië, in de Centraal Afrikaanse Republiek. Het meest recente voorbeeld is de bemiddeling tussen de VS en Cuba en tussen de guerrillagroepen en de regering in Colombia. Het zijn voorbeelden die verlopen “in de grootste stilte”: *silent diplomacy*. Een beperkt aantal landen zit op hetzelfde spoor: Noorwegen, Zwitserland, Costa Rica en recentelijk ook Cuba bij het Colombiaanse conflict.

Vredeszones

---

¹⁴ http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html

Tot het rijke aanbod van geweldloze initiatieven met impact op bescherming van burgers en op de structuur van de samenleving behoren onder meer de vredeszones. In verschillende landen die een burgeroorlog achter de rug hebben of nog in een burgeroorlog zijn verwickeld, zijn vredesgebieden (zones waar niet gevochten mag worden) ingericht, met de bedoeling om tot een pacificatie te komen.

Een voorbeeld hiervan is de gemeenschap van San José de Apartadó in Colombia. De vredesgemeenschap werd in 1997 opgericht door dorpelingen die verklaarden een neutrale positie in te nemen in het gewapende conflict in Colombia. De gemeenschap stond onder sterke druk van regering én guerrillagroepen. Pax Christi International heeft voor dit model van geweldloos verzet aandacht gevraagd bij de Mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties in Genève.

De vredesdorpen van Kuron in Zuid-Soedan zijn lid van Pax Christi International. Met bisschop Paride Taban als begeesterende figuur trachten ook zij de dorpelingen van geweld af te wenden. De vredesdorpen fungeren er als een soort oase te midden van een gewelddadige omgeving met rivaliserende etnische groepen. Een omgeving die bovendien te kampen heeft met hongersnood en verplaatsing van duizenden mensen.

Zelf deed ik ervaring op bij de vredeszone op het eiland Negros, op de Filipijnen. In 1995 bezocht ik er Bacolod City, de hoofdstad van het eiland. Een van de leidende figuren van Pax Christi Filipijnen was Fr. Niall O'Brien, een Ierse Colombun-priester die al verscheidene boeken gepubliceerd had over christelijke geweldloosheid. Samen met een grote groep medestanders kon hij op het eiland, dat al jarenlang onder gewapend geweld gebukt ging, een gebied afbakenen als vredeszone. De strijd werd er gevoerd door het Filipijnse leger en de gewapende vleugel van de Communistische Partij (CCP), sinds eind de jaren 60 onder leiding van José Maria Sison. Negros was en is een landbouwgebied en de boeren waren de eerste slachtoffers van het geweld. Fr. Niall bracht de

katholieke boeren samen in een vereniging die tot doel had geweldloos verzet te bieden. Ik maakte er een bijeenkomst mee van een groep boeren en hun families om de voorbije gebeurtenissen in 1995 te evalueren en om afspraken te maken om de geweldloze optie verder te zetten. Ik mocht deze mensen moed inspreken. De boeren bleven eisen dat in hun gebied geen gevechten zouden plaatsvinden: niet van de ene noch van de andere kant. Sison vluchtte uiteindelijk naar Nederland. Bij elk bezoek aan zijn thuisland Ierland maakte Fr. Niall een tussenlanding op Schiphol om Sison in Utrecht op te zoeken, met de bedoeling hem te doen afzien van de gewapende strijd. “De Filipijnen hebben een goede stevige linkse partij nodig”, zei Fr. Niall, “geen gewapende groepen”.

Christelijke milities

Wat doe je als je te midden van een rechteloze omgeving moet standhouden? Wat doe je als je vrouw en kinderen en andere leden van plaatselijke gemeenschappen dreigen te worden uitgemoord? Wat doe je als er geen echte doorslaggevende beschermende aanwezigheid meer is? Hoe reageer je wanneer kerken en kloosters met de grond worden gelijk gemaakt?

Een recent voorbeeld is de manier waarop onder meer christenen in Irak en Syrië antwoordden op de moordende activiteiten van Islamitische Staat (IS). Christenen probeerden zich te verdedigen: in Syrië werd de Syriac Military Council opgericht, een christelijke milizie. De groepering groeide van een paar honderd man uit tot de grootste christelijke zelfverdedigingsmacht in Syrië. Het gaat hierbij om Assyrische christenen die zich zij aan zij met Koerden en Arabieren succesvol verdedigen tegen IS.

Een andere groep zijn de Nineveh Plain Forces in Irak. Deze groep verdedigt vanaf zijn basis in Tellskof het IS-vrije deel van de Ninevélakte (*Bible Belt*) en bereidt zich voor op de bevrijding van het hele gebied. Deze mensen en veel christenen laten de buitenwereld weten

verbijsterd te zijn over het feit dat zij zo weinig concrete steun uit het Westen ontvangen. Het gaat hier toch om pure zelfverdediging? Zij vroegen/vragen het Westen om wapens en militaire uitrusting. Kunnen we deze slachtoffers hun recht op zelfverdediging ontzeggen? Hun keuze is vaak beperkt: vechten of vermoord worden. Het is voor ons ongepast te oordelen of te veroordelen.

De Bijbel schrijft inderdaad niet voor dat we uitroeiing moeten laten gebeuren. Er is wel een Bijbels gebod dat oproept om de zwakke te verdedigen. Opvallend is de positie van de Chaldeeuwse patriarch Louis Raphael Sako, die elke christelijke gewapende militie van de hand wijst. Hij reageert voornamelijk tegen het woord “christelijk”. Patriarch Sako heeft steeds opgeroepen om als christenen aanwezig te blijven in de Iraakse samenleving en niet te vluchten. Dat heeft een aantal christelijke families wel het leven gekost.

Het is en blijft in Syrië en Irak één groot wespennest, waarin verschillende gewapende militieën elkaar bevechten. De internationale gemeenschap moet dringend een werkbaar democratisch bestuur opleggen en de rechtstaat helpen herstellen.

Onze Nederlandse collega's van PAX¹⁵ voeren in Irak programma's uit van vredesopbouw, burgerschap, bescherming van minderheden, dialoog, versterking van de rol van vrouwen in vredes- en veiligheidsopbouw en kwaliteit van lokaal bestuur. PAX beschikt over veldkantoren in Erbil en Bagdad.

Sommige politici zoals bijvoorbeeld de voormalige Minister van Buitenlandse Zaken van de VSA Kerry, stellen dat de Islamitische Staat genocide hebben gepleegd op christenen, Yezidi's en sjiiitische moslims in Irak en Syrië.¹⁶

---

¹⁵ <https://www.paxvoorvrede.nl/wat-wij-doen/programmas/irak>

¹⁶ <http://www.nu.nl/isis/4232019/kerry-beschuldigt-van-plegen-genocide-in-syrie-en-irak.html>

Genocides voorkomen

Individuele staten, en in tweede lijn ook de internationale gemeenschap, moeten er alles aan doen om genocides te voorkomen. Het tijdig detecteren van mogelijke scenario's van uitbrekend geweld, tot slachtpartijen toe, is een must. Dat voorkomen met diplomatieke en andere geweldloze middelen is eveneens een must: verantwoordelijkheid tot preventie.¹⁷ Indien nodig moet men militair tussenbeide komen. Dat kan echter alleen na grondige afweging en met de bekrachtiging van de Veiligheidsraad van de VN.

In 2004¹⁸ stelden de Verenigde Naties, na grondig studiewerk, vijf basiscriteria op die overwogen moeten worden vooraleer men tot een mogelijke militaire tussenkomst kan besluiten: (1) de ernst van de bedreiging overwegen; (2) de doelstelling van mogelijke militaire actie duidelijk stellen; (3) nagaan of er geen ander middel is of middelen zijn om het probleem op te lossen; (4) nagaan of de te gebruiken macht proportioneel is; en (5) of de waarschijnlijke gevolgen aanvaardbaar zijn.

Dit betekent dat de leden van de Veiligheidsraad in zekere zin een onbevooroordeelde opinie moeten geven. En daar wringt vaak het schoentje. Bepaalde leden zijn namelijk soms te nauw betrokken of hebben te veel belangen in bepaalde conflicten. Dat vraagt zeker naar een hervorming van het functioneren van de Veiligheidsraad en van de samenstelling ervan. De discussie daarover werd opgestart na de Val van de Berlijnse Muur in 1989, maar strandde door besluiteloosheid. Die hervorming van de VN en zijn Veiligheidsraad staat nauwelijks in de steigers!

Technologie en ethiek steeds in evolutie

---

¹⁷<http://www.elac.ox.ac.uk/downloads/elac%20operationalising%20the%20responsibility%20to%20prevent.pdf>

¹⁸ <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2005-05-01/more-secure-world-our-shared-responsibility>

De moderne oorlogsvoering is drastisch veranderd, vooral technologisch en daarom ook in karakter. Maar in vele opzichten is oorlog ook altijd hetzelfde: mensen doden andere mensen, op steeds geavanceerdere manieren. Dat doet nieuwe en dringende ethische vragen stellen. De technologie zal zich steeds verder ontwikkelen, zij is niet te stoppen. De centrale vraag blijft: hoe houden we civiel en militair gebruik uit elkaar? Hoe stellen we ons met andere woorden op tegenover dubbel gebruik (*dual use*) van die technologie, in het geval van drones bijvoorbeeld.

We zien het gebruik van onbemande militaire machines, en het vooruitzicht dat dergelijke toestellen niet alleen onbemand maar eveneens autonoom zijn. Er zijn de robotwapens. Er zijn de dodende drones zoals “de Predator” en “de Reaper”, die werden ingezet in Afghanistan en aan de grensgebieden van Pakistan en Irak.

Dat is een gevaarlijke ontwikkeling. Het is dus de almaar vernieuwende technologie die oorlogsvoering telkens anders invult. Diegene met de beste technologie heeft de grootste kans de strijd te winnen!

Recentelijk hebben experts opgeroepen de opkomst van “*killer robots*” te stoppen.¹⁹ Je kunt zulke robots ook gebruiken als zelfstandig opererende aanvalswapens. In een open brief hebben de experts de Verenigde Naties opgeroepen op te passen met zogeheten “autonome wapensystemen”. Wapentuig dat verschrikkingen kan aanrichten wanneer bij foute programmering of als het wordt gehackt door terroristen. Sommigen spreken van een nieuwe revolutie in oorlogsvoering.

Beslissingen over leven of dood delegeren aan onbemande gewapende toestellen strookt niet met het humanitair recht, zeker waar het gaat over het in gevaar brengen van onschuldige burgers die niet betrokken zijn bij het conflict. Zal een gedragscode (“*code of conduct*”) inzake nieuwe wapentechnologie paal en perk stellen aan wat aanvaardbaar is en wat niet? Het risico bestaat dat nieuwe - immorele - wapentuigen

---

¹⁹ <http://www.ad.nl/digitaal/experts-stop-de-opkomst-van-de-killer-robots~a557597a/>

zullen worden ingezet met het argument om de ander, de vijand, voor te zijn. Hier zien we opnieuw de spiraal van geweld met actie en reactie.

Internetterreur. Cyber- en ruimtemacht

Achter de schermen van onze computers woedt een vuile cyberoorlog en dat is een conflict zonder conventies. Cyberwapens worden met de dag gesofisticeerder. Sommigen spreken van een cyberwapenwedloop tussen de grootmachten. De krijgsmacht wordt meer en meer uitgebreid met een vierde macht, nl. de cybermacht (naast de land-, zee- en luchtmacht). In de nabije toekomst komt er dan ook nog een ruimtemacht bij om de belangen in de ruimte te verdedigen.

Wegwerken oorzaken vluchtelingenprobleem

Het vluchtelingenvraagstuk in combinatie met daden van terreur wordt vaak herleid tot een veiligheidsprobleem. Dat is onterecht. Het is beter het vluchtelingenthema los te koppelen van terrorisme en andere veiligheidsdreigingen. Maar onze wereldsamenleving heeft er alle belang bij het vluchtelingenprobleem als conflict weg te werken.

Momenteel kennen we het grootste aantal vluchtelingen en verplaatste personen wereldwijd ooit. In vergelijking met 2015 noteren we een stijging van 1,1 miljoen mensen. De laatste cijfers van het UNHCR (Hoog Commissariaat van de VN voor de vluchtelingen) spreken van 65,6 miljoen mensen die verdreven zijn in 2016.²⁰ Syrië (12 miljoen), Colombia (7,7 miljoen) en Zuid-Soedan (3,3 miljoen) zijn de koplopers.

40,3 miljoen mensen zijn ontheemd maar verblijven elders in hun land. 22,5 miljoen vluchtelingen blijven voornamelijk in hun regio. De meeste vluchtelingen worden opgevangen door ontwikkelingslanden of door “opkomende” landen. Opgvanglanden bij uitstek zijn Turkije met 3 miljoen en Pakistan met 1,6 miljoen vluchtelingen. Einde juni 2017

---

²⁰ <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

vormde er zich een kamp van méér dan 1 miljoen vluchtelingen in Oeganda, voornamelijk mensen uit Zuid-Soedan.

In 2017 zijn al meer dan 100.000 mensen vanuit Libië de Middellandse Zee overgestoken op zoek naar nieuw leven. De overgrote meerderheid komt in Italië terecht (85.000), anderen in Griekenland of Spanje. Het dodental loopt hoger op dan ooit. Velen worden gered en opgevangen in bootjes door ngo's en marine-eenheden van sommige Europese landen. Momenteel zitten er zo'n 2,5 miljoen mensen te wachten in Noord-Afrika om de overzet te maken naar Europa, veelal via Libië. Is Europa klaar voor een nieuwe migratiegolf in 2018 met meestal mensen van diep uit de Sahel-gebieden? Een aantal Europese landen zullen militairen inzetten om voornamelijk illegale migranten buiten de grenzen te houden.

Deze toestanden zijn mensonwaardig en niet langer vol te houden. Het is onze menselijke plicht de vluchteling te verwelkomen, te beschermen, te begeleiden en te integreren. Zowat de helft van alle mensen op de vlucht zijn kinderen en jongeren. Vluchtelingen zijn burgers die bescherming nodig hebben. De internationale gemeenschap blijft hier grotendeels in gebreke.

Mensen slaan meestal op de vlucht als gevolg van gewapende conflicten, van armoede, uitsluiting of klimaatveranderingen. Vaak zijn vluchtelingen ook de oorzaak van nieuwe spanningen. Dit is een basisprobleem dat vraagt om structurele oplossingen op wereldvlak. De internationale gemeenschap zou met vastberadenheid en moed de oorzaken van gewapende conflicten moeten voorkomen en structureel wegwerken. Investeren in het wegwerken van die oorzaken zou voor de regeringen en de internationale gemeenschap een topprioriteit moeten zijn. De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties (SGD's) kunnen een instrument zijn voor verandering en voor een transitie zorgen in die landen waar gewapende conflicten woeden of in die ontwikkelingslanden die dreigen te vervallen tot mislukte staten (*“failed states”*).

Eén van de conclusies is dat regeringen hun begrotingen voor vredesopbouw en duurzame ontwikkeling zouden moeten opvoeren, en dus niet in de eerste plaats zouden moeten pleiten voor meer wapens en verhoogde militaire uitgaven. Ontwikkelen van solidariteit is beste antwoord op de vluchtelingencrisis.

Afwezigheid of gebrek aan vertrouwen tussen regeringsleiders, in het bijzonder van wereldleiders, is één van de grote handicaps én vaak medeoorzaak van nieuwe spanningen en geweld. Soms gaat het daarbij om pure rivaliteit. Vertrouwenwekkende maatregelen om spanningen te doen de-escaleren zouden sterker moeten kunnen ontwikkeld en toegepast worden.

Ontwapenen om te ontwikkelen

Vrede en veiligheid waarborgen is het hoofddoel van de uitgaven. De laatste tijd gaan er almaar meer stemmen op in Europa om de militaire uitgaven te verhogen. De druk van buitenaf neemt toe, vooral in NAVO-context, om per land 2% van het budget te besteden aan defensie-uitgaven.

Ook de idee van Europese nucleaire afschrikking maakt weer opmars. Er is sprake van een Europese Pax Atomica.²¹ Die zou een antwoord moeten bieden op de veiligheidsdreigingen die zich zouden aandienen, zowel van binnenuit als van buitenaf (o.m. terreur, migratiestromen, cyberhacking).

De vraag is nog maar of kernwapens een afdoend antwoord kunnen bieden op die dreigingen. Als afschrikking werken ze niet: ze voorkomen geen aanvallen of terreurdaden. Dat mochten een aantal landen, dat kernwapens herbergt (waaronder de Verenigde Staten, Rusland, Pakistan, het Verenigd Koninkrijk, Turkije, Duitsland, Frankrijk, België) afgelopen decennia ondervinden. Het bezit van kernwapens -

---

²¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Nuclear_peace

massavernietigingswapens - is illegaal, immoreel én gevaarlijk, zonder nog te spreken van ongelukken, bijna-ongelukken en incidenten. Beschikken over kernwapens leidt niet tot veiligheid. Veiligheid zit veeleer in de totale afwezigheid van atoomwapens. De VS en Rusland bezitten 93% van de kernwapens wereldwijd: meer dan 13.000 in totaal.

Op 7 juli 2017 werd in New York, in de context van de Verenigde Naties, een akkoord bereikt voor een internationaal verdragsverbod op kernwapens. 122 landen²² stemden voor. Nederland, het enige NAVO-land dat aan de onderhandelingen deelnam, stemde als enige tegen. De kernwapenstaten namen niet deel de VN-onderhandelingen en zijn dus geen betrokken partij. Dat is bijzonder jammer. De druk op bepaalde landen zoals op Japan en Zuid-Korea om niet deel te nemen aan de onderhandelingen was groot.

Het verdrag verbiedt de productie, bezit, handel en gebruik van kernwapens. Bovendien mogen staten niet toestaan dat kernwapens op hun grondgebied worden geplaatst of ingezet. Een staat die de kernwapens van een andere staat op zijn grondgebied heeft, kan zich ook bij het verdrag aansluiten. Die staat moet er dan wel mee akkoord gaan om ze binnen een bepaalde termijn te verwijderen. België en Nederland komen hiervoor in aanmerking. Het verdrag draagt bij aan een ruimere visie op een veiligere wereld.

Pax Christi International heeft flink meegewerkt aan het bereiken van dit verdrag. De inzet voor totale nucleaire ontwapening is er altijd geweest. Maar de voorbije zes jaar was er een groeiend momentum, in het bijzonder door de humanitaire benadering van het dossier.²³ Vanaf 20 september 2017 staat het verdrag open voor ratificatie. Als 50 landen groen licht hebben gegeven wordt het verdrag van kracht.

---

²² België nam niet deel aan de onderhandelingen.

²³ <http://www.paxchristi.net/news/two-thirds-worlds-governments-ban-nuclear-weapons-after-years-work-and-decades-hope/6725#sthash.BQpP0tPi.dpbs>

Binnen de Katholieke Kerk heeft Pax Christi International decennialang het voortouw genomen voor nucleaire ontwapening, en meer in het bijzonder voor het illegaal en immoreel verklaren van de nucleaire afschrikking. De pauselijke verklaring van 7 december 2014 in Wenen²⁴ heeft die stelling bevestigd. Pax Christi International en de Heilige Stoel blijven het dossier verder opvolgen. Op 10 en 11 november 2017 heeft in het Vaticaan een colloquium plaats met als thema “Perspectieven voor een wereld vrij van kernwapens en voor integrale ontwapening.” Paus Franciscus zal de deelnemers toespreken.

Wapens doden, ook als ze niet worden gebruikt

Kernwapenstaten moderniseren momenteel volop hun nucleaire arsenaal. De VS bijvoorbeeld wil een nieuwe kruisraket ontwikkelen met een “verbeterde doeltreffendheid en kleinere vernietigingskracht” om zo een “beperkte kernoorlog” mogelijk te maken. Dat zou door de gekende hoge escalatiedynamiek tot een regelrechte ramp kunnen leiden. Deze nieuwe kruisraket heeft een nucleaire en een niet-nucleaire capaciteit.

Dat wapentuig moderniseren kost handenvol geld. Geld dat weggetrokken wordt uit sociale veiligheid, o.m. voor de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties. Middelen voor kernwapens gaat ten koste van vele andere sociale noden. De middelen zouden beter worden ingezet in de domeinen van integrale menselijke ontwikkeling, onderwijs, gezondheid en de strijd tegen extreme armoede.²⁵

De budgetten voor defensie-uitgaven zijn nu al immens.²⁶ Wapens doden, ook als ze niet worden gebruikt. De kostprijs van wapens is namelijk zo hoog dat het aanmaken ervan vaak ten koste gaat van middelen die aan

---

²⁴ https://w2.vatican.va/content/francesco/en/messages/pont-messages/2014/documents/papa-francesco_20141207_messaggio-conferenza-vienna-nucleare.html

²⁵ Paus Franciscus, 7 december 2014.

²⁶ <https://www.sipri.org/yearbook/2016>

de meest fundamentele noden van mensen voldoen. Met alle tragische - soms dodelijke - gevolgen van dien.

Moeder aller bommen!

“Een moeder geeft leven en niet de dood”, zei paus Franciscus over de Amerikaanse bom die op 13 april 2017 bijna 100 IS-strijders in Afghanistan doodde. Hoewel de bom officieel de MOAB (Massive Ordnance Air Blast Bomb) wordt genoemd, werd in veel briefings de naam “moeder aller bommen” (*Mother of All Bombs*)²⁷ gebruikt. Paus Franciscus uitte kritiek op die benaming. Volgens de paus zou het woord ‘moeder’ niet in verband moeten worden gebracht met een dergelijk dodelijk wapen. De bom is het krachtigste niet-nucleaire explosief in het arsenaal van de VS en werd ontwikkeld in 2003, tijdens de Tweede Golfoorlog in Irak. Op 13 april dropte het Amerikaans leger de enorme brandbom in een gebied waar zich een kamp en tunnels bevinden van terreurgroep IS. De MOAB kan bommen wegvagen in een explosiezone van 152 meter.

Wat was het militaire nut van het werpen van deze “bom aller bommen”? Afgezien van een puur symbolische actie en buitenproportioneel machtsvertoon, weinig. Militair leverde het bombardement nauwelijks iets op en vooral op politiek vlak kon het geen verschil maken. Waar was de logica? Megatonnage is de boodschap. Massacommunicatie door bommen.

Kostprijs van deze ene bom is meer dan 15 miljoen euro. Vraag dan maar aan mensen actief in vredesopbouw, aan ontwikkelingswerkers en aan mensen actief in de zorgsector wat ze met een dergelijk bedrag kunnen aanvangen! Ontwapenen om te ontwikkelen. “Ontwikkeling is de nieuwe

---

²⁷ Rusland ontwikkelde als antwoord een soortgelijke maar nog grotere bom (4x). Die kreeg de koosnaam “*father of all bombs*” mee.

naam voor vrede”, zei Paulus VI in 1967 in zijn Encycliek over de Vooruitgang van de Volkeren.²⁸

De militaire én civiele component van veiligheid

Veiligheid behoeft veel meer dan meestappen in een militaire logica. Veel politici en experts geloven dat je voldoende militair materiaal moet hebben en inzetten om bedreiging van de veiligheid tegen te gaan. En adequate militaire middelen zijn inderdaad nodig om de veiligheid van een bevolking te garanderen, ook in situaties van zelfverdediging en burgerbescherming. Militaire samenwerking is dan begrijpelijk. Dat is een groeiende discussie binnen de EU. Maar ‘veiligheid’ is een complexe kwestie. Die heeft veel te maken met de kwaliteit van onze samenleving en het leven van haar burgers. Daarvoor zijn niet alleen militaire, maar ook meer sociaaleconomische maatregelen nodig. De levensstandaard en de moraal van een bevolking is ook een grote troef.

Gemeenschappelijke veiligheid is een betere manier om burgers te beschermen. Ik ben OK als jij OK bent.²⁹ Ik voel mij veilig als jij je veilig voelt. Ik leef in onveiligheid zolang jij in onveiligheid leeft. Daarom was het ontwerp van een Gemeenschappelijk Europees Huis³⁰ van Michail Gorbatsjov niet zo dom. Het Huis kreeg echter niet de kans om zich te ontwikkelen. Daarom is het eveneens essentieel te blijven investeren, meer dan ooit, in internationale samenwerking. Dat kan op regionaal niveau zoals bij de Europese Unie. Maar om tot een effectief wereldwijd veiligheidssysteem te komen, moet die samenwerking zich diepgaander ontwikkelen in het kader van een publiek wereldgezag, voornamelijk de Verenigde Naties.

Oorlog zou “gedesinstitutionaliseerd” moeten worden

---

²⁸ http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_26031967_populorum.html

²⁹ Amerikaanse psychiater Thomas Harris

³⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Common_European_Home

Oorlog is door de jaren heen een instelling geworden. Oorlog “des-institutionaliseren” zou een stap naar ontwapening kunnen betekenen. Het aanbod, het trainen van personeel en het voorzien van militaire middelen is in bijna alle staten een puur gegeven, alsof het even natuurlijk zou zijn als ademen bijvoorbeeld.

Defensiecontracten van de overheid spelen een belangrijke rol in de economie. Militair personeel wordt gerespecteerd, geëerd, vaak ook toegejuicht: en terecht in die gevallen waarin de verdediging van de natie en haar bevolking is gewaarborgd door hun moed en inzet. Maar men ziet ook hoe de hele kwestie van militaire middelen, het budget, de relatie tussen de wapenindustrie en de economie in het algemeen, een aanmoediging betekenen voor hen die oorlog zien als een vorm van ondernemen. Business kortom. Die evolutie zien we de laatste decennia in o.m. de VS met het inzetten van particuliere militaire groepen (Academi bijv.). Dit alles leidt tot een institutionalisering van de idee van oorlog voeren: die raakt ingebed in het DNA van de samenleving en de economie. In Wallonië bijvoorbeeld zit de wapenindustrie structureel verweven in vakbond en regering. Wapens leveren aan landen in conflictgebieden is moeilijk weg te werken uit het Waalse overheidsbeleid. Het Waals Gewest, voor 100% eigenaar van het wapenbedrijf FN Herstal, blijft wapens leveren aan onder meer Saoedi-Arabië, een land dat in hoge mate betrokken is in een aantal regionale conflicten zoals in Jemen. Wapenhandel is hier de voorzetting van politiek met andere middelen.

Eén van de oorzaken van oorlog is het feit dat de oorlogsmachine bestaat en erop gericht is oorlog te voeren. Sommige historici stellen bijvoorbeeld dat de wereldoorlog in 1914, zelfs als hoofdoorzaak, mede door de druk van de bestaande oorlogsmachines begon.

Een generaal en het Militair Industrieel Complex (MIC)

President Dwight Eisenhower waarschuwde tegen het militaire industriële complex toen hij het Witte Huis verliet in 1961,³¹ en de sleutel ervan overhandigde aan John F. Kennedy. Dat was een tijd van hoge spanning tussen de NAVO en het Warschaupact. Zelfs te midden van die spanningen sprak de voormalige generaal over het Militair Industrieel Complex (MIC) en waarschuwde hij voor de militarisering van de samenleving, economie en cultuur. Inderdaad, na de Tweede Wereldoorlog ontstond in de VS, meer nog dan in andere landen, een “*national security state*”, een machtig complex van bedrijven, instellingen en politieke belangengroepen die hun positie, financiële middelen en andere voorrechten voornamelijk ontleen aan een permanente atmosfeer van crisis en onveiligheid. Het is als een gigantisch rondzingend systeem dat belastinggelden omzet in opdrachten, bedrijfswinsten, verkiezingsbijdragen en stemmen. Talloze denktanks, publicaties, tv-stations en lobbygroepen (niet in het minst de invloedrijke wapenindustrie) mesten dit monster verder vet door voortdurend nieuwe gevaren te signaleren - en daardoor vervolgens een militaire oplossing te verzinnen. Het groeit maar door!

Eisenhower vreesde voor de politieke, zelfs de spirituele invloed van het MIC; een invloed die steeds sterker voelbaar werd in iedere stad, in ieder *statehouse*, in ieder kantoor van de federale regering. Defensie-uitgaven stegen tussen 2000 en 2010 met 67 %. Bovendien besteedt het Amerikaans leger steeds meer activiteiten uit aan zogenaamde *constructors*, private ondernemingen en huurlingenlegertjes, niet zelden de onzichtbare uitgaven. De VS heeft naar schatting ongeveer 1000 militaire bases in andere landen. In totaal wordt zo, naar schatting, ongeveer de helft van federale belastinginkomsten van de VS gespendeerd aan dit MIC, ruim 2000 dollar voor iedere Amerikaan. Nederland geeft, ter vergelijking, zo'n 750 dollar uit per hoofd van de bevolking.

In plaats van dat oorlog wordt gezien als een incidentele bittere noodzaak is de idee van oorlog voeren te veel een evidentie geworden.

---

³¹ Presidentiële afscheidsrede Dwight Eisenhower, 17 januari 1961.

Oorlogsvoering zit ingebakken in de budgetten, in beslissingen en relaties van staten. De-institutionalisering van het idee van oorlog voeren betekent: anders gaan denken, out of the box, en andere middelen ontwikkelen om gewapende conflicten te voorkomen of te in te dijken.

Ondertussen moeten we nog steeds leven met de mogelijkheid van oorlog. Daarom is het zo belangrijk van die te voorkomen, en als hij uitbreekt waar mogelijk in te perken. Met diplomatieke middelen zou vaak veel meer bereikt kunnen worden dan met militaire inzet.

Naties plooiën op zichzelf

We stellen vast dat bepaalde politici alleen nog “naar binnen” kijken en het internationale of multilaterale niveau verwaarlozen en zelfs minachten. De overtocht sinds 2015 van duizenden vluchtelingen en migranten uit voornamelijk Noord/West Afrika en het Midden-Oosten naar Europa heeft hier een doorslaggevend effect. Je ziet een Oost-Westtegenstelling in Europa over dit vraagstuk, in het bijzonder over de “lastendeling” of *burden sharing*.

Een aantal landen blijft enkel naar zichzelf kijken, en bezigt en teert op een protectionistisch discours. Eigen belangen eerst. Multilaterale verbintenissen zoals de Europese Unie en de Verenigde Naties vertonen barsten en moeten hun legitimiteit staven. Meer burgers in Europa stemmen de laatste jaren uiterst rechts (uit haat tegenover de ander of “het systeem”) - of uiterst links (uit woede en verontwaardiging).

Het aantal controversiële onderwerpen in de EU is nog nooit zo hoog geweest. Gemeenschappelijke waarden zoals democratie, onafhankelijke media, mensenrechten, solidariteit, internationale samenwerking en de rechtsregels zijn betwistbaar geworden, niet in het minst in Oost-Europese landen. In de Vezegrad-landen³² zien we dat politici de populistische rechtse toer op gaan. Ook in een aantal West-Europese

---

³² Hongarije, Polen, Tsjechië en Slowakije.

landen staan/stonden bepaalden populistische tendensen het politieke discours. Zowel in Oost- als in West-Europa zie je dan een hunker naar traditie, een afwijzen van verscheidenheid, een angst om verschillen en in sommige gevallen ook xenofobie. Dat is een gevaarlijke tendens, want veel van de maatschappelijke uitdagingen waar we vandaag voor staan (migratie, vluchtelingencrisis, terreur, klimaatproblemen, economische crisis, spanningen tussen burgers etc.) vragen juist om een verdere gemeenschappelijke aanpak op regionaal en internationaal niveau.

Migratie als grote uitdaging

Volgens Paus Franciscus is de recente migratiegolf één van de grootste uitdagingen van de 21ste eeuw. Op initiatief van de Paus werd door de Heilige Stoel een plan uitgewerkt gericht aan de Verenigde Naties.³³ “Persoonlijke veiligheid en waardigheid moeten voorrang krijgen op de nationale veiligheid” zei de Paus.

De wereld staat de dag vandaag steeds geslotener en zelfs vijandiger tegenover migratie. Een bepaald aantal migranten (niet in het minst moslims en Roma) trekt nu eenmaal meer aandacht. Deze spanningen zijn het meest zichtbaar en voelbaar in Europa, dat kennelijk veel moeite heeft om immigranten op te nemen.

Tevens bestaat er een niet aflatende druk vanuit de armere omliggende gebieden, met in het oosten onder meer de voormalige Sovjetrepublieken en de Balkan, en in het zuiden de Arabische landen en sub-Sahara-Afrika. Ook binnen de Europese Unie zijn er spanningen en probeert men migranten uit landen als Bulgarije of Roemenië te laten waar ze zijn. Dat is niet houdbaar. Migratie is ook een recht! Al sinds de Middeleeuwen zijn landen als Roemenië, Bulgarije en de Balkan het armste deel van Europa.

---

³³ <https://www.demorgen.be/buitenland/paus-franciscus-waardigheid-van-migrant-belangrijker-dan-nationale-veiligheid-b58b9c76/>

Muren, hekken en mijnenvelden³⁴

Sommige landen gaan zover dat zij fysieke barrières plaatsen - muren, hekken en mijnenvelden - om het verkeer van mensen tegen te gaan. In de meeste gevallen vallen de barrières samen met de plaatsen waar arm en rijk zich in fysieke nabijheid van elkaar bevinden. Rijken willen armen niet zomaar opvangen! Dat betekent een crisis van de wereldwijde solidariteit!

Recentelijk heeft Hongarije prikkeldraad geplaatst aan de Servische grens om vluchtelingen uit het Midden-Oosten tegen te houden. Net als Spanje en Italië in het zuiden, vormen Bulgarije en Griekenland in het zuidoosten de “zachte onderbuik” van Europa, waar de behoefte aan grenscontroles het sterkste is.

Er zijn vele voorbeelden van scheidingsmuren wereldwijd - een selectie:

1. Het hek tussen de Verenigde Staten en Mexico loopt over een afstand van meer dan 1000 kilometer op een landsgrens van ruim 3000 kilometer. President Donald Trump wil de scheidingsmuur over de volledige grenslengte. Hier gaat het voornamelijk om het weren van migranten uit o.m. Mexico, Centraal-Amerika en andere Zuid-Amerikaanse landen.
2. Op de Middellandse Zee wordt Zuid-Europa ”verdedigd” door een quasi militaire operatie (Frontex Operation Triton³⁵). De Middellandse Zee is de drukste (en gevaarlijkste) vaarroute en de meest gebruikte route van migranten om Europa te bereiken. De Italiaanse kustwacht maar ook vele ngo’s proberen er de bootvluchtelingen - voornamelijk afkomstig uit Afrika via Libië - te redden. De Europese Unie wil echter zoveel mogelijk kandidaat-vluchtelingen opvangen en terugsturen naar Libië of andere Afrikaanse landen. Heikel punt hier zijn de mensensmokkelaars. Als

---

³⁴ <https://www.paxchristi.be/nieuws/vredesactivisten-zijn-bruggenbouwers-haal-scheidingsmuren-tussen-volkeren-naar-beneden>

³⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Triton

de kandidaat-vluchtelingen weigeren terug te keren worden ze in kampen geplaatst, waar ze in zware omstandigheden het leven moeten verderzetten.

3. De afscheidingsmuur tussen Israël en Palestina is mij het meest bekend. Ontelbare keren ben ik de muur gepasseerd. Mensonwaardige toestanden aan de checkpoints voor de Palestijnse werknemers die in Oost-Jeruzalem of Israël werken. De muur werd voornamelijk uit (politieke) veiligheid maar ook om economische redenen gebouwd. Het contrast tussen rijk en arm tussen deze twee landen is groot: het gemiddelde inkomen tussen een Israëli en een Palestijn is 10 tot 1.
4. Noord-Korea is recentelijk vaak in het nieuws omwille van zijn nucleaire capaciteit en de spanningen met de Verenigde Staten (VS) en andere landen zoals Zuid-Korea en Japan. Noord- en Zuid-Korea zijn om politieke redenen van elkaar gescheiden door mijnenvelden. De economische kloof tussen beide landen is enorm. Noord-Koreanen zullen zelfs geen tiende verdienen van de Zuid-Koreanen. Hoe dom is het toch dat Noord-Korea zoveel geld uitgeeft aan (nucleaire) bewapening. De grote opdracht lijkt mij te zijn om dat land uit het isolement te halen.³⁶
5. In de Straat van Malakka, waar Indonesië en Maleisië het dichtst bij elkaar liggen, wordt gepatrouilleerd door boten die moeten voorkomen dat Indonesische arbeiders naar Maleisië vertrekken. Desondanks werken er ongeveer 400.000 Indonesiërs in Maleisië.
6. Een waterconflict trekt een scheidingsmuur tussen India en Bangladesh. Het gaat om een barrière van ongeveer 2000 kilometer. Daarbovenop zijn er de etnische en religieuze tegenstellingen tussen het voormalige Oost-Bengalen (Bangladesh) en West-Bengalen (India). Die zorgen voor een constante stroom van migranten naar India. Deze barrière werd opgericht om die stroom te blokkeren.
7. Eveneens recentelijk heeft Bulgarije op de grens met Turkije een muur gebouwd. De motivatie hiervoor: de toestroom van Syrische immigranten naar de EU tegen te houden. Bulgarije is geen lid van

---

³⁶ <http://www.paxchristi.net/news/interview-rev-paul-lansu-need-diplomacy-and-new-talks-north-korea/6752#sthash.mhdCW1D8.dpbs>

het Schengengebied maar wel van de EU en zodra Syrische vluchtelingen de EU binnengekomen zijn, mogen ze hopen om vanuit Bulgarije verder Europa in te trekken.

Nood aan een “seculiere ziel”

Er is nood aan een sociale & humane en “seculiere ziel” voor Europa, zoals destijds reeds werd bepleit door Commissievoorzitter Jacques Delors.³⁷ Waar is de ruggengraat van Europa? Waar en wanneer worden de normen en waarden beleefd van Europa? Wie geeft hiervoor de voorzet? Kerken en religies hebben een aparte constructieve rol te vervullen in het “bezielen” van Europa.

Elke crisis biedt echter ook nieuwe kansen. Er is nood aan meer humane maatregelen, die een vreedevolle samenleving op alle niveaus - niet in het minst op lokaal niveau - kunnen bevorderen. Politiek is altijd eerst lokaal. Op die manier kan je investeren in “*human security*”, in veiligheid van de burger. Een natie wordt gemeten aan haar zorg voor de kwetsbare mens en planeet. Dus moeten wij investeren in conflictoplossende systemen, inclusief “*early warning*”³⁸. Het tijdig detecteren van onrecht en spanningen die tot conflict kunnen leiden, is niet gebaat bij een focus op defensie alleen. Het is belangrijk dat landen en de internationale organisaties op het gebied van preventie en conflicthantering sterk beleid maken en ook niet-militaire middelen ter beschikking stellen.

Het gebruik van geweld heeft in vele gevallen te maken met politieke motiveringen en slechte relaties. Politiek geweld is vaak een uitvloeisel van onbespreekbare en onbesproken meningsverschillen en onbegrip. De opdracht is dan om de politieke en sociale taboes te doorbreken en relaties te versterken. Politiek kan in onze chaotische wereld fungeren als een moreel kompas. Daar heeft men echter leiderschap en moed voor nodig, en dat is waar de wereld dringend nood aan heeft. Hopelijk staan

---

³⁷ <http://www.europe-infos.eu/europeinfos/en/archive/issue163/article/5918.html>

³⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Early_warning_system

er de komende tijd nieuwe leiders op, ook van jongere generaties zoals we zien in sommige West-Europese landen, zodat het vertrouwen kan terugkeren. De centrupolitiek van de Franse president Emmanuel Macron vormt een - pril - voorbeeld en toont aan dat een pro-Europees en internationaal verhaal ook vruchten kan dragen.

Verhoging militaire defensie-uitgaven in vraag

NAVO-landen spraken in september 2014, tijdens de Top van Wales, af om binnen de tien jaar elk twee procent van hun begroting uit te geven aan defensiebudgetten. Dat zou nodig zijn om de collectieve defensie en veiligheid van het bondgenootschap te verzekeren. De NAVO laat sindsdien geen kans onbenut om de dreiging vanuit Rusland in de verf te zetten. Ook tijdens de NAVO-top einde mei 2017 in Brussel domineerde de 2%-norm de discussies.³⁹

Een nuchtere blik op de cijfers toont echter de irrationaliteit van deze 2%-norm. NAVO-landen gaven in 2016 al het duizelingwekkende bedrag uit van 881 miljard dollar. Ter vergelijking: Rusland gaf in datzelfde jaar 69,2 miljard uit, dertien keer minder dus dan alle NAVO-landen samen. Zelfs zonder de Verenigde Staten geven de Europese NAVO-landen nog steeds meer dan 3,5 keer zoveel uit aan militaire uitgaven als Rusland (254 miljard dollar).

Het blijft dus een goed bewaard geheim op welke realiteit de NAVO-mantra om méér militaire uitgaven te budgetteren berust. Als Europese NAVO-landen al jarenlang 3,5 keer zoveel uitgeven als Rusland moet het debat niet gaan over meer middelen, wel over een efficiënter en rationeler beheer van de bestaande middelen. In plaats van meer te spenderen, moet er eerst en vooral slimmer gependend worden. Los van deze vraag naar efficiëntie pleiten wij dus ook voor significant grotere investeringen in conflictpreventie, vredesopbouw en ontwikkeling.

---

³⁹ <https://www.paxchristi.be/nieuws/de-navo-en-de-2-norm>

Investeren in conflictpreventieve vredesmissies

Het zou wijs zijn als bijvoorbeeld de krijgsmachten in Europees verband inzetten op een aantal Europese capaciteitstekorten of via VN-vredesoperaties optreden als effectieve beschermingsmacht voor burgers in conflictgebieden. Een dergelijke aanpak draagt bij aan de internationale vrede en veiligheid. Dat vraagt transformatie tot een effectieve en efficiënte burgerbeschermingsmacht en een omslag in de investeren, met meer oog voor conflictpreventie, vredesopbouw en ontwikkeling, mechanismen die structureel leiden tot veiligheid en stabiliteit.

De enge focus op collectieve defensieorganisaties als de NAVO gaat dus duidelijk ten koste van investeringen in collectieve veiligheidsorganisaties als de VN. Dat is problematisch. Wij stellen immers vast dat de NAVO van vandaag meer en meer lijkt op een enorme hamer die overal een spijker in ziet, ongeacht de aard van het probleem. Dat is logisch voor een defensieorganisatie die gigantisch veel investeert in militaire middelen: de hoge uitgaven moeten worden gerechtvaardigd, dus wordt er snel(ler) militair ingegrepen, terwijl andere, niet-militaire pistes niet onderzocht worden. Grotere investeringen in VN-vredesoperaties en VN-mechanismen rond conflictpreventie en vredesopbouw bieden voor een kleinere kost nochtans een grotere kans op een duurzame oplossing van veiligheidsproblemen. Toch nemen wij geen switch waar in het discours over veiligheid en vrede. Er zijn nochtans rapporten en onderzoeken genoeg om te bewijzen dat de gehanteerde militaire interventiepolitiek niet leidt tot meer vrede en veiligheid, terwijl de aanpak van conflictpreventie, bemiddeling en vredesopbouw dat wel doet.

Op internationaal niveau beweegt er ondertussen heel wat rond een nieuwe generatie van VN-vredesoperaties. In 2015 werd voor het eerst in vijftien jaar een grondige evaluatie van VN-vredesoperaties gepubliceerd. In 2015 en 2016 vonden in New York en Londen twee grote internationale toppen plaats over de toekomst van VN-vredesoperaties. Grootmachten

als China en de VS (onder Obama) beloofden opnieuw veel sterker in te zetten op VN-blauwhelmen, op basis van de bevindingen van de analyses.

De VN onder financiële en politieke druk

Het ziet er echter naar uit dat de VN het budget voor vredesoperaties in 2018 met 600 miljoen dollar zal inkrimpen, vooral onder druk van de regering Trump. De 17 lopende operaties komen daardoor ook onder druk te staan. Zo werd de vredesmissie in Darfoer gehalveerd. Duurzame vrede wordt bereikt door politieke oplossingen en niet alleen door militaire en technische betrokkenheid. De VN-missies moeten samengaan met politieke oplossingen.

Binnen de VN bestaan er verschillende mechanismen voor conflictpreventie en duurzame vrede. Die blijven echter chronisch ondergefinancierd en krijgen nauwelijks politieke aandacht. Het Department for Political Affairs (UN DPA) bijvoorbeeld is het centrale VN-orgaan voor conflictpreventie en duurzame vrede. Het UN DPA houdt zich onder meer bezig met het uitsturen van speciale VN-gezanten om nationale of regionale capaciteiten voor conflictpreventie op te zetten en het uitsturen van gekwalificeerde bemiddelingsexperts. Daarnaast bestaat er ook een VN-Vredesopbouwfonds dat 120 projecten in 20 landen financiert. Deze projecten gaan over de uitvoering van vredesakkoorden en ondersteuning van een politieke dialoog, de promotie van vreedzame conflictresolutie- en samenlevingsinitiatieven, de heropleving van de lokale economie en het herstel van bestuur en basisdiensten.

Zowel het UN DPA als het Vredesopbouwfonds heeft echter te kampen met een immens chronisch gebrek aan middelen. België droeg in 2015 en 2016 respectievelijk een schamele 215.000 en 80.000 dollar bij aan het UN DPA, terwijl ons land sinds 2006 slechts 5,6 miljoen dollar bijdroeg aan het Vredesopbouwfonds. Onwaarschijnlijk weinig. Ter vergelijking: Nederland droeg in dezelfde periode 1,15 en 1,54 miljoen dollar bij aan het UN DPA.

Herwaardering van de OVSE

Europese NAVO-landen moeten daarnaast dringend meer middelen en energie investeren in de heropleving van een Europees-Russische veiligheidsorde, onder meer via een sterkere rol voor de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE). Ze kunnen zich hiervoor baseren op de aanbevelingen van het *“Final Report of the Panel of Eminent Persons on European Security as a Common Project: Back to Diplomacy”*, dat in 2015 verscheen.

De OVSE, die in 1975 in volle Koude Oorlog in het leven werd geroepen, is politiek ondergewaardeerd en ook ondergefinancierd. De OVSE is een “op consensus gebaseerde internationale organisatie” met 57 deelnemende landen, voornamelijk uit Europa en Noord-Amerika. Decennialang heeft de OVSE de rechten van minderheden bewaakt en hebben veldmonitoren landmijnen en clustermunities opgeruimd in o.m. de Balkan, in de Kaukasus en recentelijk ook in Oost-Oekraïne. De Special Monitoring Mission voor Oost-Oekraïne telt 700 monitors, en dat komt dan nog uit een apart budget. Er gaan stemmen op om de waarnemersmissie in Oekraïne uit te breiden. Het werk van de OVSE in Oekraïne is slechts een onderdeel van een bredere oplossing van het probleem. Naast Oost-Oekraïne is ook Nagorno-Karabach een aandachtspunt voor de OVSE.

Monitoren of waarnemers fungeren vaak als “ogen en oren ter plekke” en hebben bijvoorbeeld vier jaar bemiddelingswerk verricht in de oorlog tussen Armenië en Azerbeidzjan. Het OVSE-budget voor 2016 was 141 miljoen euro, ongeveer 3% van het VN-budget. De grootste bijdrage komt van Canada, Frankrijk, Duitsland, Italië, het VK en de VS. Zelfs de Heilige Stoel betaalt meer aan de OVSE dan landen als Armenië of Azerbeidzjan.

Pleidooi voor samenwerking versus rivaliteit

De NAVO en EU zullen een manier moeten vinden om samen te leven en werken met Rusland, of ze dat willen of niet. *‘It is urgent to set in motion a robust political and diplomatic process to overcome the present crisis. The vision of a “common European Home” may be more remote today than it appeared two decades ago, but we still occupy a common space and need to find ways of living together in it’*, benadrukken de Westerse en Russische veiligheidsexperts. Ze doen ook verschillende aanbevelingen: de reactivering van de NAVO-Rusland Raad, meer directe militaire contacten tussen de NAVO en Rusland, versterkte inspanningen om de Minsk-akkoorden over Oekraïne te implementeren, wederzijdse vertrouwenwekkende militaire maatregelen, beperkingen van het aantal troepen en militair materiaal aan de NAVO-Ruslandgrens en een versterking van de OVSE.

Na de Val van de Muur en de implosie van het Warschaupact had de NAVO de keuze: op zoek gaan naar een nieuwe vijand of zich laten ontbinden. De verdragsorganisatie groeide de daaropvolgende decennia steeds meer uit tot een militaire interventiemachine in de wereldwijde “strijd tegen het terrorisme”, terwijl de oorspronkelijke doelstelling van collectieve defensie naar de achtergrond werd verdrongen. De NAVO is hierdoor altijd weer op zoek naar een externe vijand. Er worden telkens nieuwe vijanden gecreëerd om het voortbestaan van de organisatie te legitimeren: mislukte (*‘failed’*) staten, massavernietigingswapens en terreurgroepen.

Organisaties als de NAVO zijn echter niet geschikt om een dergelijke strijd te voeren. De debacles in Afghanistan en Libië tonen dat een militaire organisatie als de NAVO niet de capaciteit heeft om duurzame oplossingen uit te werken voor complexe conflicten en veiligheidsuitdagingen. VN-vredesoperaties zijn hiervoor veel beter geschikt.

In de conflicten die zich afspelen in de Europese periferie (Syrië, Irak, Jemen, Oekraïne, Libië) is er nood aan inspanningen tot stabilisatie. Die

rol moet in de eerste plaats opgenomen worden door de VN. Rusland zal bijvoorbeeld nooit toelaten dat de NAVO ingezet wordt in Oekraïne of in Syrië.

Als men erkent dat de VN een belangrijke rol zal moeten spelen in de stabilisatie van dergelijke landen, moet de VN ook uitgerust worden om effectief op te kunnen treden. Op de lange termijn biedt een actievere Europese deelname aan VN-vredesoperaties ook mogelijkheden op het gebied van Europese militaire integratie en samenwerking, terwijl je in debatten over internationale vrede en veiligheid wellicht ernstiger wordt genomen als je zelf ook een concrete bijdrage levert.

De VN-budgetten voor vredeshandhaving en conflictpreventie zijn een fractie van wat de militaire interventies in landen als Afghanistan en Libië kostten. Het resultaat van die interventies is hachelijk. Hoog tijd dus om de inspanningen voor duurzame vrede over een andere boeg te gooien.

Naar de oorzaken van oorlog

Een oorlog heeft altijd meer dan één oorzaak. Elk gewapend conflict kent zijn eigen geschiedenis en heeft zijn eigen context én zal zijn eigen oplossing krijgen. Er zijn bijna geen gelijklopende voorbeelden met steeds dezelfde oorzaken van oorlog. Je zou kunnen stellen dat elke oorlog iets unieks is dat om passende antwoorden vraagt.

Voor de burgeroorlog in Syrië uitbrak bijvoorbeeld werd dat land geconfronteerd met de grootste droogte ooit. Als gevolg van de droogte werden ongeveer 1,5 miljoen Syriërs verplaatst in het binnenland. Vele verplaatste boeren kwamen terecht in de stad Daraa, waar in 2011 de opstand uitbrak. De droogte is één van de kernoorzaken van de Syrische oorlog. Als je kijkt naar de intense conflictgebieden de dag van vandaag dan zie je een verband tussen droogte en gewapend conflict in landen als Afghanistan, Pakistan, Libië, Jemen, Somalië en Irak. Deze gebieden

behoren tot de heetste en droogste van onze planeet. Oorlogen in het Midden-Oosten zijn vaak in verband gebracht met olie (omwille van de rijkdom) en water (omwille van de schaarste).

Maar de onderliggende vraag blijft altijd: waarom trekt men ten oorlog wanneer alle andere middelen om een oplossing te vinden hebben gefaald? En waarom mislukken die andere middelen? Misschien ligt de oorzaak wel in het feit dat het systeem van interstatelijke relaties niet goed functioneert. Dus dat het systeem zelf niet goed is?

Staten blijven de voornaamste actoren in het internationale politieke wereldsysteem. Zij worden verondersteld samen te werken in een wereldregering als de Verenigde Naties, zoals al bepleit door paus Johannes XXIII in zijn Encycliek *Pacem in Terris* van 1963.⁴⁰ Een bijdrage zou kunnen zijn om burgers sterker op te voeden tot wereldburgers. Die instelling zou kunnen leiden tot een universele houding van gastvrijheid en solidariteit, tot vrije meningsuiting en vrij verkeer van personen en de wederzijdse erkenning van rechten. Dus het nastreven op wereldvlak van verbondenheid, van uitwisseling, van economische en politieke samenwerking, enz. De oplossing voor de oorlog zit grotendeels in integratie en wederzijdse verbanden, en in de eliminatie van tegengestelde belangen.

Onderschat nooit de psychologische, culturele, politieke en menselijke dimensies van oorlogen, want oorlogsvoering is hoe dan ook tragisch, ineffectief en ongewis. Eén van de methodes om een bevolking te mobiliseren is door het collectieve gevoel aan te wakkeren en te stellen dat de “ander”, een andere bevolkingsgroep of natie, de slechte is, de vijand.

Sommige oorlogen komen voort uit angst, wanhoop, bedreigingen en echte ontberingen en onrechtvaardigheden. Een bijzonder probleem vandaag is het risico op conflicten die worden verergerd door extreme

---

⁴⁰ http://w2.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem.html

armoede en ongelijkheid, aanhoudende marginalisering en sociale uitsluiting, en het alarmerende tempo van milieuverandering. In dit licht kan klimaatverandering worden gezien als een stille oorlog op de planeet en de Parijse Klimaatovereenkomst als een “verdragenverdrag”. Andere oorlogen worden gemotiveerd door een zoektocht naar winst, land, middelen, glorie, wraak, inkomsten of geopolitiek voordeel.

Rol van de internationale wapenhandel

Gewapende conflicten en instabiele regio's voeden de internationale wapenhandel - en omgekeerd. Het volume van de internationale handel in grote wapens is in de periode 2011-2015 met 14 % gestegen. De vijf grootste leveranciers zijn ook niet toevallig de vijf permanente leden van de VN-Veiligheidsraad. Wapenhandel blijft conflicten voeden. Een recent voorbeeld zijn de wapenleveringen van de VS aan Saoedi-Arabië⁴¹, een land dat betrokken is in verscheidene gewapende conflicten. In Noord-Afrika en het Midden-Oosten werden in de afgelopen vijf jaar aanzienlijk meer wapens ingevoerd.

De vraag stelt zich of het wel moreel verantwoord is en zelfs legaal is om wapens naar instabiele en conflictregio's af te voeren. Bovendien blijft er onvoldoende transparantie in wapenleveringen. Volgens cijfers van SIPRI⁴² bedraagt de totale waarde van de internationale wapenhandel 95 miljard dollar, of meer, want in werkelijkheid ligt dat cijfer wellicht hoger.

Wat de onderliggende oorzaken ook zijn, oorlogen schenden de menselijke waardigheid en het algemeen belang. Ze bieden vruchtbare grond voor demagogen om angst en haat te verspreiden. Oorlogen illustreren het mislukken van de politiek en zijn meestal gebaseerd op leugens, in plaats van de waarheid. Het moet ook worden erkend dat dit een bijzonder gevaarlijke tijd voor vrede is, met spanning die over de hele wereld zindert. De Doomsday Clock van de Bulletin van Atomic

---

⁴¹ <http://www.middleeasteye.net/news/saudi-arabia-1295679323>

⁴² <https://sipri.org/databases/armstransfers>

Scientists⁴³ staat nu om 2½ minuten voor middernacht: het grootste risico op een Apocalyps sinds 1953.

Spiraal van geweld doorbreken

Een aantal gewapende conflicten of conflictsituaties als zodanig kampen met een spiraal van geweld: geweld dat voortdurend nieuw geweld uitlokt. Structureel geweld of blijvende onrechtvaardige situaties lokken verzet uit, waarop de macht die het structurele geweld in stand houdt dan weer met nieuw geweld reageert. Het is als een vicieuze cirkel van reactie en tegenreactie. De permanente bezetting door Israël van de Palestijnse Gebieden is voor mij een duidelijk voorbeeld van structureel geweld; en dat sinds juni 1967. Volgens het internationaal recht is deze bezetting, die al meer dan 50 jaar duurt, illegaal.

De bezetting heeft gedurende die hele periode verzet uitgelokt bij de Palestijnen, voornamelijk op de Westoever en in de Gazastrook. Dat gaat in vele gevallen om geweldloos verzet. Maar er is ook geweld, in verschillende vormen. De Intifada, collectief geweldloos verzet met gewelddadige uitpattingen, is een reactie van de Palestijnen op de bezetting als structureel geweld. Een eerste Intifada vond plaats van 1987 tot 1993, toen de Palestijnen op massale wijze protesteerden tegen de verdrukking en onteigening.

Het was van 1937 geleden dat de Palestijnse bevolking zo massaal in opstand kwam tegen onrecht; toen tegen het Britse Mandaat. Zoals David tegen Goliath. De Israëlische overheden antwoordden telkens met nieuw geweld of rigoureuze maatregelen (bijv. beperking van vrijheid van verkeer of beweging, het al dan niet verlenen van vergunningen, het instellen van de avondklok) om de Intifada in te dammen. Die onderdrukking lokte op haar beurt opnieuw geweld uit vanwege de Palestijnen. En zo blijft de cirkel van geweld draaien. De Palestijnen werden collectief gestraft en controlesystemen (checkpoints) werden

---

⁴³ <http://thebulletin.org/doomsday-dashboard>

ingesteld. In 1993 kwam er eindelijk een vredesakkoord en daarmee een einde aan de eerste Intifada. Maar het vredesproces van Oslo van 1993 hield geen stand. Een tweede Intifada was het gevolg. Met nog meer drastische maatregelen van Israël, zoals de bouw van een scheidingsmuur.

Geen gelijke partners

De spiraal van geweld zal blijven bestaan zolang de betrokken partijen zich niet als gelijke partners kunnen manifesteren. Reconciliatie (van het Latijn “Reconciliare”) betekent letterlijk: het herstellen van relaties. Dat is een voorwaarde om tot verzoening te komen. In 1962 bezegelden president Charles de Gaulle en bondskanselier Konrad Adenauer tijdens een ceremonie in de kathedraal van Reims formeel de verzoening van Duitsland met Frankrijk. Zij hadden zich als “gelijken” opgesteld.

Het Israëlisch-Palestijnse conflict blijft een asymmetrisch conflict: de Palestijnen zijn immers nog steeds niet door Israël erkend als volwaardige partner. Een tweestatenoplossing is verder weg dan ooit. De apartheid in Zuid-Afrika is ook tot een einde kunnen komen door een gemeenschappelijk optreden van uittredend president Frederik Willem De Klerk en de inkomende president Nelson Mandela. Door Mandela’s besluit om de kaart te trekken van verzoening op basis van gerechtigheid konden er stappen worden gezet naar gelijke rechten van zwart en blank in het land. Dat proces van evenwaardigheid en gelijke rechten staat wel in de steigers maar is nog niet ten volle in praktijk gebracht. Israël en Palestina hebben eveneens politici nodig zoals De Klerk en Mandela. Die hebben zich tot nu toe echter niet aangekondigd. De beide volkeren hebben nood aan een globale vredesaanpak.

Breed vredesbegrip

Veiligheid is een breed concept. Een nationale veiligheidsstrategie omvat zowel externe als binnenlandse veiligheid en past militaire, civiele,

economische en diplomatieke middelen toe. Dit betekent een globale aanpak. Net als bij andere EU-lidstaten begint de veiligheid van België en Nederland eigenlijk in sub-Sahara-Afrika, in Noord-Afrika, in Irak en Syrië, in Afghanistan en op de oostelijke flank van Europa. Dat betekent dus ook investeren in ontwikkelingssamenwerking en vredesmissies.

Landen hebben de primaire taak hun bevolking te beschermen. De discussie gaat vaak over hoe dat best te doen. Een goed functionerend politieapparaat draagt ook bij aan de beveiliging. Politieagenten staan bovendien dicht bij de burgers.

Sommige (kleinere) landen zoals Costa Rica, Panama en IJsland draaien voornamelijk op een politieapparaat. Sommige politiekorpsen hebben vaak ook militaire opdrachten en fungeren als kustwacht bijvoorbeeld. Op de Marshalleilanden is de verdediging zelfs een verantwoordelijkheid van de Verenigde Naties.

We worden geconfronteerd met de globalisering van extremisme, religieus geweld en de opmars van internetterreur. De aanslagen in Europa brachten de terreur dichtbij, en zwengelden ook de angstgevoelens aan. Die angst van mensen moeten we ernstig nemen en in perspectief plaatsen. Terreur doet het politieke discours ook verharderen.

Vormen van terreur

Sinds september 2001 stellen we een toename vast van terreur, wereldwijd. Verschillende landen zijn het slachtoffer van terreurdaden. Begrijpelijk dat terrorisme een primaire dreiging is geworden.

Terrorisme is een vorm van georganiseerde criminaliteit. De impact van aanslagen op de samenleving is immens. Dat is ook het doel van terroristen. Terreur kent vele vormen en politieke achtergronden. Een recent verschijnsel is internetterreur.

Naoorlogs Europa kende ook voor de aanslagen van 9/11 periodes van politieke onrust en terreur. Enkele voorbeelden:

1. In Spaans Baskenland pleegde de Baskische Afscheidingsbeweging ETA⁴⁴ jarenlang terreuraanslagen om haar eis voor onafhankelijkheid kracht bij te zetten.
2. In Noord-Ierland⁴⁵ zaaiden gewapende paramilitaire groepen terreur van de late jaren 1960 tot in 1998. De ‘*Troubles*’ of het sektarisch geweld tussen twee bevolkingsgroepen - katholieken en protestanten - was van politieke, ‘etnische’, sociale en godsdienstige aard. Splintergroepen van het Iers Republikeins Leger (IRA) bleven verder terreurdaden stellen, ook in het kader van criminaliteit en drughandel.
3. In de jaren 70 en 80 van vorige eeuw pleegden extreem linkse en marxistische terreurgroeperingen een reeks aanslagen op politici, politie en industriëlen. In Duitsland waren de Baader Meinhof-groep en de Rote Armee Fraktion⁴⁶ actief, in Italië de Rode Brigades⁴⁷. In België opereerde midden de jaren 1980 de Cellules Communistes Combattantes of CCC⁴⁸.
4. In België pleegde de zogenaamde Bende van Nijvel⁴⁹ in de jaren 80 van vorige eeuw een reeks dodelijke raids op warenhuizen. Hoewel er nauwelijks buit werd gemaakt, ging men officieel uit van een criminele groepering. De daders werden nooit gevonden.
5. De zwaarste terreuraanslag in naoorlogs Europa van vorige eeuw was de bomaanslag in het station van Bologna, in 1980. Er vielen 85 doden en meer dan 200 gewonden. Een aantal leden van het

---

⁴⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Euskadi_Ta_Askatasuna

⁴⁵ <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/internationaal/33118-terrorisme-noord-ierland-het-ira-en-haar-splintergroepen.html>

⁴⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Red_Army_Faction

⁴⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Rode_Brigades

⁴⁸ https://fr.wikipedia.org/wiki/Cellules_communistes_combattantes

⁴⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Bende_van_Nijvel

neofascistische NAR (Nuclei Armati Rivoluzionari)⁵⁰ werd voor de aanslag veroordeeld.

De lijst van terreurgroepen ter wereld is lang en de motiveringen verschillen naargelang de politieke context. Zowel de Europese Unie⁵¹, de Verenigde Staten als de Verenigde Naties stelden een lijst op met terreurgroepen, onder meer voor hun sanctie- en veiligheidsbeleid. Groeperingen als Hamas in de Gaza, Hezbollah in Libanon of de New Peoples Party (NPP)⁵² op de Filipijnen zijn voorbeelden van zulke groepen.

De term radicalisering wordt sinds zijn ontstaan na de aanslagen op de WTC-torens in New York in 2001 voornamelijk toegepast op moslimextremisme en niet op andere vormen van extremisme. Daardoor voelen moslimgemeenschappen zich verdacht gemaakt. Dat werkt wantrouwen en exclusie in de hand.

Geweld - niet in de naam van godsdienst!

Onze wereld heeft in de 21ste eeuw opnieuw te kampen met religieus geïnspireerd geweld, “theoterreur”. De aanslagen op de Twin Towers in New York en op het Pentagon in Washington, DC van 11 september 2001 zijn hier een doorslaggevend en ongezien feit van. Ze kunnen ook gezien worden als een globalisering van terreur. In die context kennen we al-Quada en de Islamitische Staat⁵³ (IS/Daesh).

De meeste IS-strijders komen uit Irak en Syrië, maar met de rekrutering van tienduizenden veelal jonge strijders uit het buitenland, kunnen we ondertussen van een internationale groepering spreken. In 2015 hadden ongeveer 30 à 40.000 buitenlandse strijders zich aangesloten bij IS. Velen onder hen komen uit andere Arabische landen zoals Tunesië, maar ook uit

---

⁵⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Nuclei_Armati_Rivoluzionari

⁵¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Europese_terreurlijst

⁵² https://nl.wikipedia.org/wiki/Communist_Party_of_the_Philippines

⁵³ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Islamitische_Staat_\(in_Irak_en_de_Levant\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Islamitische_Staat_(in_Irak_en_de_Levant))

regio's zoals Tsjetsjenië en uit westerse landen, inclusief België en Nederland, en bijv. uit Australië (ca. 100). We kennen ook soortgelijke islamitische terreurgroeperingen in Libië en Nigeria (Boko Haram). In Irak en Syrië is IS op de terugtocht. Maar waar blijven de strijders?

Leden van extremistisch religieuze groeperingen doden mensen en offeren hun eigen leven op: volgens hen wacht hen hiervoor een hemelse beloning. Ze hebben bij wijze van spreken nog een leven achter de hand. Een dergelijk denkpatroon doorbreken is haast onbegonnen werk!

Leden van geloofsgroepen die oproepen tot geweld en oorlog maken misbruik of verkeerde interpretaties van religie. Geweld kan in geen geval worden gerechtvaardigd in naam van de religie. Alleen de vrede is "heilig."

Schuld van het Westen?

Boko Haram betekent letterlijk "Westers onderwijs deugt niet". Het brutaal geweld van Boko Haram tegen andersgelovigen, vrouwen en minderheden is ongezien. De groep reageert naar eigen zeggen tegen de decadentie van het Westen, maar treft en terroriseert vooral de eigen bevolking.

Het Westen heeft in het verleden al te gemakkelijk en soms met politiek geweld een maatschappijmodel willen opdringen, zonder veel rekening te houden met tradities en cultuur van een bevolking. Die cultuur kan en moet niet zomaar weggecijferd worden. De verandering moet vanuit de mensen zelf komen en bij hen passen. Dat is de enige manier om een maatschappijmodel te verduurzamen. Het opgelegde democratiseringsproces van het Westen is vaak gepaard gegaan met het negeren van de eigenheid. Dat roept vrijwel altijd heftige oppositie op. Traditionele samenlevingen werden in het verleden veel te vaak van bovenaf gedwongen zich te "moderniseren". Boko Haram is daar jammer genoeg een extreem resultaat van.

Het Westen heeft het moeilijk met het begrijpen van de Arabische wereld. Het kent en erkent de volledige scheiding van godsdienst/kerk en staat. Binnen de Arabische wereld is er een diepere laag van “bindweefsel” dat wordt gevormd door religie en het waardesysteem dat die religie vertegenwoordigt. Hier kan je duidelijk geen scheiding maken tussen religie en politiek, omdat religie niet losstaat van het leven.

Geen straffeloosheid - wel opvang en integratie

Diplomaten gaan ervan uit dat het einde van IS in Syrië en Irak in zicht is en een heel aantal Syriastrijders begint terug te komen naar onze landen. Het gaat voornamelijk om jonge mannen, maar ook vrouwen en minderjarigen. Sommigen zijn echte professionals, anderen pure amateurs. Verscheidene personen zijn “onderweg” geweest naar de strijdersregio maar werden tijdig tegengehouden en opgevangen. Sommigen hebben enkel geholpen in de “oorlogsinfrastructuur” - bevoorrading bijvoorbeeld. Anderen hebben letterlijk mensen afgeslacht.

Het gaat hier dus om een verscheiden groep. De professionele IS- strijders en de “eenzame wolven”, want onberekenbaar of onvoorspelbaar, vormen een grote bedreiging.

Nu we het einde zien naderen van IS-activiteit in Syrië en Irak, stellen we een strategie vast van gedecentraliseerde terreurdaden. Het IS-leiderschap is onthoofd en dat kan dan het risico inhouden dat anderen de leemtes gaan vullen. IS heeft dan wel letterlijk grond onder de voeten verloren, maar is zeker niet uitgespeeld, het gaat wereldwijd. We zien de opkomst van een virtueel kalifaat, dus zonder een territorium maar veeleer “in de geesten” van bepaalde personen.

Minstens twee grote groepen IS strijders

Teruggekeerde Syriëstrijders verblijven momenteel in gevangenissen. Voor elk van hen is een passend rehabilitatieproces noodzakelijk. Straffeloosheid is uit den boze, maar de focus louter op criminalisering richten, is ook gevaarlijk.

Sommige gevangenissen staan bekend als “jihadgevangenissen”. Zulke gevangenissen moeten dringend omgevormd worden. Dat betekent dat programma’s voor deradicalisering en re-integratie prioriteit moeten krijgen. Een begeleidingsaanbod voor deradicalisering en *disengagement* is aangewezen, zowel op het vlak van ideologie als in andere levensdomeinen zoals psychosociale begeleiding en toeleiding naar werk- of vrijetijdsbesteding.

Eén groep van deze voormalige IS-strijders wil zich opnieuw aanpassen en integreren in hun oorspronkelijke gemeenschap. Niet elke IS-strijder die is teruggekeerd vormt een tikkende bom. Onze samenleving moet daarvoor de nodige maatregelen treffen en daarbij ook hun omgeving, families en kennissenkring betrekken. Ze moeten een aanpak op maat krijgen.

Een tweede groep kan een groot gevaar betekenen. Zij blijven zich verzetten tegen het Westen als bron van alle kwaad. De brainwashing en het sektedenken⁵⁴, inclusief het gebruik van geweld, zitten bij sommigen zeer diep. De intentie om terreurdaden te stellen blijft reëel. Daarom kennen wij in bijvoorbeeld in België dreigingsniveau 3: terreurdaden zijn mogelijk en waarschijnlijk.⁵⁵

Uiteindelijk moeten de “pushfactoren” - de omstandigheden die mensen aanzetten tot bepaalde acties - van terrorisme worden aangepakt en weggewerkt. Dit is preventiewerk! De financiën van de strijders droogleggen is ook een vorm van preventie.

---

⁵⁴ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Sekte>

⁵⁵ <http://dreigingsniveau.be/>

Ongelijkheid en uitsluiting wegwerken

Verklaringen voor het feit dat zoveel jongeren zich kennelijk aangetrokken voelen tot gewapend en brutaal geweld zijn er in veelvoud. In ontwikkelingslanden heeft een enorme groep jongeren geen enkel uitzicht op een behoorlijk bestaan.

Maar ook in het ‘rijke’ Westen voelen veel jongeren zich uitgesloten: van de arbeidsmarkt, van het onderwijs of van de samenleving an sich. Zij zoeken naar een bindweefsel, naar identiteit, naar het gevoel ergens toe te behoren. In het Engels spreken we van “*a sense of belonging*”. Waar hoor ik bij? Met welke bevolkingsgroep kan ik mij identificeren? Met welke normen en waarden, godsdienst of levensbeschouwing?

In principe heeft religie veel te bieden: leefregels, inspiratie, sociale verhoudingen, samenhang en vrede, hoop en identiteit, het bieden van een kader en uitzicht. In onzekere tijden kan religie veel houvast bieden. Godsdiensten moeten zich richten op de behoeften van de meest kwetsbaren in de samenleving: de hongerigen, de armen, de vluchtelingen, enz.

Verandering begint op plaatselijk vlak

Wat wij in het Westen niet moeten doen is “de ander” dehumaniseren. “Othering” - of het klasseren van “de andere” tot “niet één van ons” - zet geen zoden aan de dijk en moet doorbroken worden. Polarisatie en het denken “in groepen”, met vaak uitsluiting van de ander als gevolg, kunnen ontaarden in wrok en geweld.

Er waart een spook door de wereld: het populisme, schreven Ionescu en Gelineau al in 1969. Populisme is van alle tijden. Sinds een jaar of tien hebben nationalisme en populisme opnieuw de wind in de zeilen en creëren ze een sfeer van gesloten samenlevingen. Populisme leidt vaak

tot verlies aan pluraliteit en het tast de democratie aan. Je ziet dat democratie in crisis is bijna overal ter wereld!

Wij moeten opkomen voor daadwerkelijke emancipatie en integratie van alle groepen in de samenleving, op alle niveaus. Alleen dan gaan we voor een open en inclusieve samenleving. Sociale verbondenheid en een sterke sociale identiteit zijn mogelijke beschermingsfactoren tegen gewelddadig extremisme. Dan bouwen we geen muren of schutsels tussen groepen van mensen. Een “*open society*” begint op het lokale niveau. Alle verandering begint op het plaatselijke niveau. Veiligheid laat zich enten op een goed functionerende democratie. Toegegeven: de ene democratie is de andere niet. In landen van de vroegere Sovjet-Unie bijvoorbeeld ontbreekt het vaak aan een fundamentele democratische cultuur.

Zelfs een “onder de boom”-cultuur kan helpen. Een plek waar mensen, kleinschalig, samenkomen en problemen uitpraten. Politieke participatie, in het bijzonder van jonge mensen, is een voorwaarde voor een goed functionerende en kritische burgersamenleving.

Investeer in vredesopvoeding

Vredesopvoeding zal een sleutel blijven voor de toekomst van een vreedzamere wereld. Er zijn minstens vijf types van vredeseducatie: internationale educatie, mensenrechteneducatie, ontwikkelingseducatie, milieueducatie en educatie tot conflictoplossing. Vredesopvoeding moet de oorzaken van geweld verklaren, alternatieven voor geweld aanreiken en verschillende vormen van geweld bestrijden. Kerken en politieke overheden kunnen maar beter investeren in een zo breed mogelijk aanbod van vredesopvoeding. Levenslang leren loont!

Nood aan passie en beweging

Onze wereld is voortdurend aan het veranderen, sneller dan ooit. Dat doet zich eveneens voor op vlak van vrede en veiligheid. Onze denkwijzen

en de middelen om deze wereld beter te begrijpen moeten zich ook aanpassen. In het tijdperk van globalisatie zijn er nieuwe manieren nodig om naar de werkelijkheid te kijken. Ons ethisch vertrekpunt is de menselijke waardigheid die alle mensen en heel de mens aangaat. Dat beginsel is de toetssteen van ieder politiek handelen. De burgersamenleving zal meewerken aan een nieuw politiek klimaat waar ieder mens aan zijn trekken komt. Positieve politieke acties hebben maar slaagkans als ze breed emotioneel gedragen worden. Geen verandering zonder passie of bewogenheid. Blijven hopen!

Brussel, 24 augustus 2017

Fr. Paul Lansu

Senior Policy Advisor Pax Christi International

Master of Arts in Peace Studies Bradford University, UK

Priester van het bisdom Antwerpen